

RAPORTUL ECRI ASUPRA REPUBLICII MOLDOVA

(al patrulea ciclu de monitorizare)

Adoptat la 20 iunie 2013

Publicat la 15 octombrie 2013

ECRI Secretariat
Directorate General II - Democracy
Council of Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0) 388 41 29 64
Fax: + 33 (0) 388 41 39 87
E-mail: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

RAPORTUL ECRI ASUPRA REPUBLICII MOLDOVA (al patrulea ciclu de monitorizare)

Adoptat la 20 iunie 2013

Publicat la 15 octombrie 2013

*Prezentul document este o traducere. În caz de dubiu, vă rugăm să
vă referiți la versiunea originală în engleză sau în franceză.*

TABLA DE MATERII

INTRODUCERE	7
REZUMAT	9
CONCLUZII SI RECOMANDARI	13
I. EXISTENȚA ȘI APLICAREA PREVEDERILOR LEGALE	13
INSTRUMENTE JURIDICE INTERNAȚIONALE	13
DISPOZITII CONSTITUTIONALE SI ALTE DISPOZITII DE BAZA	14
- <i>LEGEA CU PRIVIRE LA CETATENIE</i>	14
DREPTUL PENAL.....	16
DREPTUL CIVIL ȘI ADMINISTRATIV	18
APLICAREA LEGISLAȚIEI NAȚIONALE ANTI-RASISM	19
ORGANISMELE ANTI-DISCRIMINARE	21
- <i>MEDIATORUL REPUBLICII (OMBUDSMAN)</i>	21
- <i>COMISIA PENTRU PREVENIREA ȘI COMBATERICA DISCRIMINĂRII ȘI ASIGURAREA</i> <i>EGALITĂȚII</i>	22
- <i>INTERACȚIUNEA CU GRUPURILE VULNERABILE</i>	23
II. DISCRIMINAREA ÎN DIVERSE DOMENII	24
EDUCAȚIE	24
OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ	26
LOCUIȚA.....	27
SĂNĂTATEA	27
ACCESUL LA SERVICII	28
III. CLIMATUL OPINIEI PUBLICE, DISCURSUL PUBLIC ȘI OPINIILE LIDERILOR DE IDEI	28
IV. VIOLENȚA RASISTĂ	29
V. GRUPURILE VULNERABILE/ȚINTĂ	30
MINORITĂȚILE ETNICE.....	30
- <i>ROMII</i>	31
MINORITĂȚILE RELIGIOASE.....	34
VI. CONDUITĂ FUNCȚIONARILOR ÎNSĂRCINAȚI CU APLICAREA LEGII	35
VII. MONITORIZAREA RASISMULUI ȘI A DISCRIMINĂRII RASIALE	37
VIII. EDUCAȚIE ȘI CONȘTENTIZARE	38
IX. ZONĂ CARE NU SE AFLĂ ÎN PREZENT SUB CONTROLUL EFECTIV AL AUTORITĂȚILOR MOLDOVENEȘTI	38
RECOMANDĂRI PROVIZORII	39
BIBLIOGRAFIE	41

INTRODUCERE

Comisia Europeană împotriva Rasismului și a Intoleranței (ECRI) a fost instituită de către Consiliul Europei. Este o structură independentă de monitorizare a drepturilor omului, specializată în probleme de rasism și intoleranță rasială. Aceasta se compune din membri independenți și imparțiali, numiți pe baza autorității lor morale și a experienței lor recunoscute în probleme de rasism, xenofobie, antisemitism și intoleranță.

În cadrul activităților sale statutare, ECRI desfășoară o activitate de monitorizare țară-cu-țară, care examinează situația privind rasismul și intoleranța în fiecare dintre Statele membre în ceea ce privește rasismul și intoleranța și elaborează sugestii și propuneri pentru depășirea problemelor identificate.

Abordarea țară-cu-țară de către ECRI se face prin tratarea pe picior de egalitate a tuturor Statelor membre ale Consiliului Europei. Acțiunea se desfășoară pe cicluri de 5 ani, acoperind 9-10 țări pe an. Rapoartele primei runde au fost elaborate la finele anului 1998, pentru cea de-a doua rundă, la finele anului 2002 iar pentru cea de-a treia rundă, la finele anului 2007. Acțiunea corespunzătoare rapoartelor pentru cea de-a patra rundă a început în luna ianuarie, 2008.

Metodele de lucru utilizate la pregătirea rapoartelor implică analize documentare, o vizită de contact a țării în cauză și un dialog confidențial cu autoritățile naționale.

Rapoartele ECRI nu reprezintă rezultate ale unor anchete sau ale unor declarații de martori. Analizele se bazează pe o mare cantitate de informații provenind din diverse surse. Studiile documentare se sprijină pe un mare număr de surse scrise, naționale și internaționale. Vizita la fața locului permite întâlnirea directă a cercurilor interesate (guvernamentale și neguvernamentale), în scopul strângerii unor informații detaliate. Procedul dialogului confidențial cu autoritățile naționale permite acestora de a propune, dacă se consideră că este cazul, modificări ale proiectului de raport, pentru corectarea unor eventuale erori conținute în acest raport. La terminarea dialogului, autoritățile naționale pot solicita, dacă o doresc, ca punctul lor de vedere să fie anexat la raportul final al ECRI.

Rapoartele țară-cu-țară ale celei de-a patra runde se concentrează pe implementare și evaluare. Acestea examinează măsura în care au fost îndeplinite principalele recomandări ale ECRI din rapoartele anterioare și include o evaluare a politicilor adoptate și ale măsurilor luate. Aceste rapoarte conțin, de asemenea, și o analiză a noilor evoluții din țara respectivă.

Implementarea prioritară este solicitată printr-o serie de recomandări specifice, alese dintre cele făcute în noul raport al runde a patra. Nu mai târziu de doi ani de la publicarea acestui raport, ECRI va implementa un proces intermediar de urmărire cu privire la aceste recomandări specifice.

Raportul care urmează a fost întocmit de ECRI pe propria și deplina sa răspundere. Acesta acoperă situația până la 21 martie 2013 și nici un eveniment ulterior acestei date nu se va considera drept acoperit în următoarea analiză și nu va fi luat în considerare în concluziile și propunerile elaborate de ECRI.

REZUMAT

De la publicarea celui de-al treilea raport ECRI asupra Republicii Moldova (de aici înainte denumită Moldova) la 19 decembrie 2008, s-au înregistrat progrese într-un anumit număr de domenii cuprinse în raport.

Prin adoptarea unor planuri de acțiune, autoritățile moldovenești au demonstrat dorința lor de a întreprinde reforme majore care să facă posibilă combaterea și mai efectivă a rasismului¹ și a discriminărilor rasiale². Aceste planuri se referă, printre altele, la onorarea angajamentelor Moldovei față de Consiliul Europei și Uniunea Europeană, în privința drepturilor omului, a romilor și a reformei sistemului de justiție.

Moldova a ratificat Convenția privind Cybercriminalitatea, la data de 12 mai 2009 și a întreprins măsuri în vederea ratificării Cartei Europene a limbilor regionale sau minoritare.

Potrivit unui sondaj recent, 78 % din moldoveni consideră că discriminarea este o problemă importantă și 2/3 cred că rasismul ar trebui pedepsit.

După o dezbatere extrem de controversată, Legea care garantează egalitatea a fost adoptată la 25 mai 2012. Aceasta prevede constituirea, cu începere de la 1 ianuarie 2013, a unui organ specializat în combaterea rasismului și a discriminării rasiale: Comisia pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității.

Articolul 3 (5) din Legea nr. 64 din 23 aprilie 2010 privind libertatea de exprimare prevede de acum înainte că libertatea de exprimare nu include și discursurile care ar incita la ură sau la violență.

Autoritățile moldovenești au inclus o reformă a instituției Ombudsman/Mediatorul Republicii în cadrul Strategiei 2011-2015 de reformă a justiției.

Biroul pentru relații interetnice și grupul de lucru interministerial au început implementarea planului de acțiune 2011-2015 pentru sprijinirea grupului etnic al romilor din Republica Moldova. După alocarea inițială de fonduri, în 2013 vor fi recrutați 15 mediatori pentru comunitatea romă.

Autoritățile moldovenești au înregistrat marea majoritate a grupurilor religioase minoritare care au depus cerere de înregistrare, inclusiv o comunitate musulmană.

ECRI salută aceste evoluții pozitive din Republica Moldova. Cu toate acestea, în ciuda progreselor realizate, unele puncte continuă să provoace îngrijorare.

Moldova a amânat ratificarea Protocolului nr.12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Există încă un număr considerabil de persoane aparținând minorităților etnice care nu au fost înregistrate de către nicio primărie. Multe dintre acestea nu au obținut cetățenia Republicii Moldova sau documentele de identitate care dovedesc naționalitatea lor, deși ar îndeplini condițiile legale pentru dobândirea cetățeniei Republicii Moldova sau pentru a fi recunoscute ca cetățeni ai Republicii Moldova.

---

¹ Potrivit Recomandării de politică generală nr. 7, rasism înseamnă credința că un motiv precum "rasa", culoarea, limba, religia, naționalitatea sau originea națională sau etnică justifică desconsiderarea unei persoane sau a unui grup de persoane sau ideea de superioritate a unei persoane ori grup de persoane.

² Potrivit Recomandării de politică generală nr. 7, discriminarea rasială este orice diferență de tratament bazată pe noțiuni cum ar fi "rasa", culoarea, limba, religia, naționalitatea sau originea națională sau etnică, care nu are au justificare obiectivă și rezonabilă.

Poliția ezită să înregistreze plângerile pentru rasism și discriminare rasială. În mai multe cazuri de violență cu un motiv rasist clar, poliția nu a reușit să deschidă o anchetă sau a efectuat o anchetă bazată exclusiv pe dispozițiile legale generale sau chiar ale Codului privind contravențiile administrative.

Avocații parlamentari nu au folosit încă puterea lor de a se adresa unei instanțe pentru a proteja interesele presupuselor victime ale discriminării. Aceștia sunt nepopulari în rândul minorităților etnice și religioase. Victimele discriminărilor tind să apeleze la un avocat, mai degrabă decât la avocații parlamentari.

Noul Plan de acțiune pentru sprijinul romilor pe perioada 2011-2015 nu conține nici acum, aproape nici o prevedere specifică de finanțare. Cele 101 de măsuri ale planului trebuie să fie finanțate din bugetele existente. În ciuda jurisprudența CEDO în această materie, copiii romi sunt supuși segregării în școli, prin înființarea de clase, uneori, formate în totalitate din copii romi.

Mai există încă un mare număr de cazuri de abuzuri din partea poliției.

Numai puține progrese au fost făcute în monitorizarea rasismului și a discriminării rasiale. Nu există date statistice coerente care să poată fi folosite pentru a evalua amploarea rasismului și a discriminării rasiale suferite de minoritățile etnice și religioase din Republica Moldova.

Prin acest raport, ECRI solicită autorităților moldovene de a lua măsuri suplimentare într-o serie de domenii; în acest context, face o serie de recomandări, printre care cele ce urmează mai jos.

În scopul de a crea un cadru legislativ cuprinzător pentru combaterea rasismului și a discriminării rasiale, Republica Moldova ar trebui să ratifice cât mai curând posibil, Protocolul 12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.* Aceasta ar trebui să asigure, de asemenea și alinierea rapidă a dispozițiilor Codului penal destinate combaterii rasismului și a discriminării rasiale, la toate recomandările ECRI referitoare la codul penal cuprinse la punctele §§ 18-23 din Recomandarea de politică generală (RPG) nr. 7.

Ar trebui efectuată o campanie națională, pentru a identifica și înregistra persoanele fără cetățenie sau fără acte de identitate, iar autoritățile ar trebui să ajute aceste persoane să dobândească cetățenia Republicii Moldova sau de a obține documentele de identitate.

În cadrul poliției și al organelor de urmărire penală ar trebui înființate departamente specializate în investigarea infracțiunilor împotriva victimelor care aparțin minorităților etnice și religioase. Aceste departamente ar trebui să numească ofițeri care să acționeze ca puncte de contact pentru aceste minorități și care să primească plângerile lor cu privire la rasism și discriminare rasială.

Avocații parlamentari ar trebui să ofere un sprijin și mai eficient victimelor rasismului și ale discriminării rasiale, în special prin utilizarea puterii lor de a desfășura "acțiuni strategice" în fața instanțelor.

Pentru a-și dezvolta un profil și o reputație de apărător independent al drepturilor victimelor rasismului și intoleranței rasiale, noua Comisie pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității ar trebui să se concentreze pe o serie

---

* Această recomandare va fi supusă unui control intermediar al ECRI nu mai târziu de doi ani de la publicarea acestui raport.

de "acțiuni judiciare strategice" și să se asigure că acestea primesc din partea mass-media, o acoperire adecvată.

Autoritățile moldovenești ar trebui să informeze grupurile acoperite de mandatul ECRI, victime ale rasismului și ale discriminării rasiale, cu privire la legislația și instituțiile de combatere a rasismului (poliție, autorități, avocații parlamentari, Comisia pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității) și să le încurajeze de a apela la aceste organisme. Acestea din urmă ar trebui apoi să stabilească un contact regulat cu aceste grupuri, să trateze serios toate acuzațiile de rasism și discriminare rasială și să efectueze anchete eficiente, în scopul de a oferi despăgubiri și a pronunța o pedeapsă adecvată. *

Orice atitudini discriminatorii și de corupție găsite în serviciile de sănătate publică ar trebui să fie pedepsite. Autoritățile ar trebui să ajute minoritățile etnice și religioase de a-și îmbunătăți condițiile de locuit, inspirându-se din cele mai bune practici elaborate de Comisia ad hoc de experți pe problemele romilor.

Pentru implementarea acțiunilor incluse în Planul de acțiune pentru sprijinirea romilor, în special în domeniul locuințelor și al muncii, ar trebui să poată fi puse la dispoziție resurse financiare și umane mai mari. Autoritățile moldovenești ar trebui să pună capăt oricărei segregări educaționale a copiilor romi și să asigure judecarea și pedepsirea cazurilor de discriminare a romilor în domeniul educației (§ 4 din RPG nr. 13).

În ceea ce privește libertatea de religie, prevederile discriminatorii cuprinse în articolul 19 alineatul (1) d din Legea privind libertatea de conștiință, gândire și religie și articolul 54 alineatul (4) din Codul privind contravențiile administrative ar trebui să fie abrogate. Autoritățile ar trebui să inițieze și să conducă un dialog inter-religios, în vederea promovării toleranței între și față de diferite grupuri religioase din Republica Moldova.

Autoritățile ar trebui, de asemenea, să ia măsuri pentru a îmbunătăți imaginea romilor, prin evidențierea exemplurilor pozitive de succese ale romilor, cum ar fi în domeniul profesional și cultural.

Ar trebui să se stabilească un sistem de înregistrare și urmărire a incidentelor rasiste raportate poliției. Autoritățile ar trebui să compileze date sistematice asupra grupurilor vulnerabile, în conformitate cu principiile confidențialității, al consimțământului în cunoștință de cauză și al auto-identificării voluntare (RPG nr. 1 și nr. 11 § 12).*

---

* Recomandările din acest paragraf vor fi supuse unui control intermediar al ECRI nu mai târziu de doi ani de la publicarea acestui raport.

CONCLUZII SI RECOMANDARI

I. Existența și aplicarea prevederilor legale

Instrumente juridice internaționale

1. În cel de-al treilea raport al său, ECRI a recomandat din nou Republicii Moldova (denumită, în continuare, Moldova) de a ratifica următoarele instrumente juridice internaționale: Protocolul 12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare și Convenția privind participarea străinilor la viața publică, la nivel local. ECRI, mai recomandă Moldovei și de a ratifica Convenția privind cybercriminalitatea și Protocolul adițional referitor la incriminarea actelor de natură rasistă și xenofobă comise prin intermediul sistemelor informatice, precum și Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor lor.
2. ECRI salută ratificarea Convenției privind cybercriminalitatea de către Republica Moldova la 12 mai 2009. Această convenție a intrat în vigoare, pentru Republica Moldova, la 1 septembrie 2009. Autoritățile au informat ECRI că Protocolul adițional la Convenția privind cybercriminalitatea va fi și el ratificat, odată cu alinierea la standardele europene a legislației naționale.
3. ECRI a notat că guvernul intenționează să ratifice Protocolul nr. 12 la CEDO, în 2015, cel mai târziu.¹ Având în vedere dezbaterile publice extrem de controversate în legătură cu adoptarea Legii privind egalitatea de șanse în mai 2012, autoritățile doresc să desfășoare o campanie de sensibilizare a publicului cu privire la necesitatea combaterii rasismului,² înainte de ratificarea protocolului. Guvernul intenționează să implice în această campanie, noua Comisie pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității (Comisia).
4. Având în vedere rezultatele bune ale unui sondaj recent care arată că peste 2/3 din cei chestionați cred că discriminarea ar trebui să fie pedepsită³, ECRI încurajează membrii guvernului ca de acum înainte să-și exprime public sprijinul pentru ratificarea Protocolului nr.12. ECRI dorește să sublinieze că Protocolul nr. 12 este unul dintre cele mai importante instrumente internaționale pentru combaterea rasismului și a discriminării rasiale⁴ și că ratificarea sa ar face posibilă combaterea mai eficientă a acestui fenomen, la nivel național.
5. ECRI reiterează recomandarea ca Moldova să ratifice cât mai curând posibil, Protocolul 12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

¹ Ratificarea a fost planificată inițial pentru 2012, a se vedea proiectul Planului de acțiuni privind onorarea angajamentelor Republicii Moldova către Consiliul Europei, obiectiv Nr. 18, <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1224/Default.aspx>.

² În conformitate cu Recomandarea de politică generală nr. 7, rasism înseamnă credința că un motiv precum "rasa", culoarea, limba, religia, naționalitatea sau originea națională sau etnică justifică desconsiderarea unei persoane sau unui grup de persoane sau ideea de superioritate a unei persoane sau grup de persoane.

³ Respondenții sunt în favoarea unor amenzi (28%), sancțiuni penale (16%), compensații (13%), muncă în folosul comunității (12%) și chiar închisoare (4%), Fundația Soros-Moldova, Percepțiile populației din Republica Moldova privind discriminarea: studiu sociologic, ianuarie 2011, p.9.

⁴ În conformitate cu Recomandarea de politică generală nr. 7, discriminarea rasială este orice tratament diferențiat bazat pe termeni, cum ar fi "rasa", culoarea, limba, religia, naționalitatea sau originea națională sau etnică, care nu are nicio justificare obiectivă și rezonabilă.

6. În ceea ce privește Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare, ECRI a aflat cu plăcere că autoritățile Republicii Moldova, în strânsă colaborare cu experți ai Consiliului Europei, a elaborat în 2012 un instrument de ratificare care prevede aplicarea Cartei în opt limbi minoritare.⁵ Cu toate acestea, recent, autoritățile moldovenești și-au exprimat îngrijorarea cu privire la natura excesiv de constrângătoare a anumitor dispoziții din Partea a III-a a Cartei.⁶ Ca structura modulară, Carta oferă părților o anumită marjă de manevră. ECRI încurajează autoritățile Moldovei să revizuiască planurile de ratificare în cazul în care este în discuție Partea a III-a a Cartei și, dacă este necesar, să contacteze din nou experții pentru a selecta un set de măsuri potrivite pentru Moldova.
7. ECRI recomandă autorităților moldovenești de a finaliza cât mai curând posibil, procesul de ratificare a Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare.
8. ECRI salută faptul că la 31 ianuarie 2013, ministrul de Interne a transmis celorlalte autorități interne de coordonare, două proiecte de lege pentru ratificarea Protocolului adițional la Convenția privind cybercriminalitatea. Ratificarea acestui Protocol este deosebit de importantă, deoarece utilizarea Internetului pentru a disemina materiale rasiste, xenofobe și antisemite este în continuă creștere.⁷ În ceea ce privește Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor lor și Convenția privind participarea străinilor la viața publică la nivel local, ratificarea acestor instrumente va permite o mai ușoară integrare a imigranților în Republica Moldova.
9. ECRI recomandă Moldovei de a ratifica Protocolul adițional la Convenția privind cybercriminalitatea referitor la incriminarea actelor de natură rasistă și xenofobă comise prin intermediul sistemelor informatice, Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor lor și Convenția privind participarea străinilor la viața publică, la nivel local.

Dispoziții constituționale și alte dispoziții de bază

- *Legea cu privire la cetățenie*
10. În al treilea raport al său, ECRI a recomandat cu tărie ca autoritățile moldovenești să analizeze acuzațiile de proastă interpretare și aplicarea incorectă de către funcționari a Legii cu privire la cetățenie și să ia toate măsurile necesare pentru a se asigura că legea este pusă în aplicare în mod corespunzător. De la data când raportul a fost publicat, Legea moldovenească privind cetățenia nr. 1024 din 02 iunie 2000 a fost modificată de mai multe ori.
11. Potrivit articolului 17 alineatul (1) din lege, cetățenia Republicii Moldova poate fi acordată oricărei persoane adulte care a avut reședința continuă⁸ în țară în ultimii 10 ani. Cerința de reședință este de trei ani, în cazul persoanelor căsătorite cu un cetățean moldovean și al persoanelor care trăiesc cu un părinte sau cu un copil. În cazul apatrizilor, sunt necesari opt ani de ședere legală și continuă (articolul 17 (1) c al Legii). Dobândirea cetățeniei Republicii Moldova este condiționată, de asemenea, de cunoașterea și respectarea Constituției, o cunoaștere adecvată a limbii oficiale a țării⁹, mijloace de

⁵ A se vedea, de asemenea, obiectivul nr. 1, acțiunea nr. 4, a Planului Național de Acțiuni în domeniul drepturilor omului 2011-2014.

⁶ Planul de acțiuni privind onorarea angajamentelor Republicii Moldova către Consiliul Europei, obiectiv nr. 1.

⁷ A se vedea, de asemenea, Recomandarea de politică Generală (RPG) a ECRI nr. 6.

⁸ A se vedea de asemenea nota de subsol 13 de mai jos.

⁹ Vezi în acest context articolul 13(1) al Constituției.

subzistență adecvate și, în principiu, renunțarea la oricare altă naționalitate (articolul 17 alineatul (1) DG (2) și 18 din Lege).

12. Articolul 12 alineatul (2) din Lege prevede că recunoașterea ca cetățean al Republicii Moldova poate fi solicitată de către persoanele care au reședința legală în țară la 23 iunie 1990 și în continuare, începând de la această dată.¹⁰
13. Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor (MTIC) este responsabil pentru înregistrarea cererilor de naturalizare. După examinarea dosarului și obținerea avizelor de la alte autorități, Ministerul trebuie să depună cererile de naturalizare, împreună cu o încheiere motivată, la Președintele Republicii (articolul 28 alineatul (1) din Lege). Este posibil de a face apel, în temeiul articolelor 41 și 42 din lege.¹¹
14. Autoritățile au informat ECRI că MTIC a elaborat un document intern pentru a explica aplicarea normelor privind dobândirea cetățeniei Republicii Moldova. Informații privind cerințele pentru dobândirea cetățeniei Republicii Moldova și obținerea documentelor de identitate sunt puse la dispoziția publicului larg prin intermediul unei pagini web și de către autoritățile subordonate ministerului. În ciuda acestor eforturi, între 2009 și 2012, doar 2 582 de persoane au obținut cetățenia Republicii Moldova prin declarație și 104 prin naturalizare.
15. ECRI a fost informat că există încă un număr considerabil de persoane în Republica Moldova care îndeplinesc cerințele prevăzute, dar care, cu toate acestea, nu au obținut cetățenia Republicii Moldova sau documentele de identitate care să dovedească naționalitatea lor. Comunitatea romă formează cel mai mare grup de astfel de persoane.
16. Autoritățile nu au putut oferi cifre precise pentru numărul de persoane aflate în această situație¹², în special în rândul romilor, deși planul de acțiune 2011-2015 pentru sprijinirea grupului etnic al romilor din Republica Moldova include un studiu cantitativ și calitativ care urmează să se desfășoare în al treilea trimestru al anului 2012, cu privire la situația documentelor lor de identitate. Cu toate acestea, ECRI salută faptul că autoritățile și-au stabilit obiectivul de creștere a numărului de romi cu documente de identitate, cu 5% în fiecare dintre cei cinci ani acoperiți de planul de acțiune, ceea ce sugerează că cel puțin 25% din romi nu posedă, în prezent, documente de identitate. Eliberarea actelor de identitate, inclusiv noile pașapoarte biometrice, a fost recent făcută gratuit pentru romi, timp de șase luni.¹³
17. ECRI recomandă ca autoritățile moldovenești să desfășoare o campanie națională pentru a identifica și înregistra persoanele fără cetățenie sau fără acte de identitate și a le ajuta să dobândească cetățenia Republicii Moldova și obținerea de documente de identitate.
18. ECRI a fost informată, de asemenea, că unul dintre obstacolele majore cu care se confruntă solicitanții cetățeniei moldovenești este de a dovedi că au locuit în mod legal, ca rezidenți ai Republicii Moldova, pe durata cerută.¹⁴ De exemplu,

---

¹⁰ Vezi legea nr. 222-XV din 1 iulie 2004.

¹¹ Decizia președintelui poate fi atacată la Curtea Supremă de Justiție într-o perioadă de 6 luni, celelalte decizii pot fi atacate în fața instanțelor de primă instanță.

¹² La ultimul recensământ din 2004, 5 374 de persoane s-au declarat apatrizi și 390 nu au precizat naționalitatea lor.

¹³ Planul de acțiune 2011-2015 pentru sprijinirea grupului etnic al romilor din Republica Moldova, obiectivul nr. 18, acțiunea nr. 88; Hotărârea Guvernului nr. 497 din 06 iulie 2012

¹⁴ Această idee pare să fie inspirată de sistemul "propiska", care exprimă cerința pentru ca toată lumea să aibă un permis de ședere. Acesta a fost folosit încă din timpul țărilor și până în prezent în unele țări din fosta URSS pentru a monitoriza fluxurile de migrație internă.

unii imigranți se confruntă cu probleme atunci când doresc să se înregistreze la primăriile lor, din cauza refuzului proprietarului lor de a le oferi dovada unui contract de închiriere care să le dovedească reședința.¹⁵

19. Romii, la rândul lor, au dificultăți în a dovedi că au avut reședința legală în Republica Moldova de la data de 23 iunie 1990. O ilustrare în acest sens este faptul că un număr considerabil de romi nu sunt înregistrați la primăriile lor. De exemplu, delegația ECRI a întâlnit o femeie de etnie romă care s-a născut în caravana mătușii ei și care nu știe cum să dovedească domiciliul său în Republica Moldova, după moartea mătușii, deși aceasta din urmă ar fi putut fi audiată în calitate de martor.
20. Dacă oamenii nu sunt înregistrați la o primărie, accesul la educație, sănătate și alte servicii publice poate fi, de asemenea, problematic, sau chiar imposibil.
21. ECRI recomandă ca autoritățile moldovenești să faciliteze formalitățile de înregistrare la primării, și în special să ușureze proba domiciliului, cu ocazia înregistrării cererilor.
22. ECRI a fost informată că departamentele responsabile au o abordare destul de tehnică și birocratică atunci când vine vorba de înregistrarea, eliberarea actelor de identitate și dobândirea cetățeniei. În acest domeniu, corupția rămâne un dezavantaj major.
23. ECRI recomandă autorităților moldovene de a lua măsuri imediate pentru a identifica și elimina birocrăția inutilă și corupția, cu privire la înregistrarea rezidenților, eliberarea actelor de identitate și dobândirea cetățeniei.
24. În urma hotărârii CEDO în cauza Tănase v. Moldovei¹⁶, Articolul 25 din Legea cetățeniei a fost modificat. Acesta prevede acum că persoanele cu dublă cetățenie au aceleași drepturi și obligații ca și ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova. Cu toate acestea, accesul la dubla cetățenie rămâne dificil, având în vedere principiul de renunțare obligatorie la oricare altă naționalitate, odată cu dobândirea cetățeniei Republicii Moldova. Articolele 17 (1) g și 24 (2) din Lege prevăd excepții, în special în cazul în care pierderea sau renunțarea la cetățenie nu este posibilă sau nu poate fi rezonabil necesară, sau în cazul în care dubla cetățenie este în interesul țării.

Dreptul penal

25. În al treilea raport al său, ECRI recomandă ca autoritățile Moldovei să asigure investigarea eficientă a infracțiunilor pe motive rasiale.
26. Articolul 77 din Codul penal prevede că motivația rasistă constituie o circumstanță agravantă. Articolul 176 penalizează încălcarea egalității cetățenilor și articolul 346 incitarea la ură.¹⁷ Articolul 135 și noul articol 135¹ din Codul penal sancționează genocidul și crima împotriva umanității. Mai multe articole din Codul penal prevăd o pedeapsă agravată în cazul în care infracțiunea sau crima a fost motivată de ură națională, rasială sau religioasă.¹⁸

---

¹⁵ În ceea ce privește formele de dovezi acceptate pentru înregistrare, a se vedea Decizia nr. 376 din 6 iunie 1995 privind măsurile suplimentare de punere în aplicare a sistemului național de pașapoarte, §§ 19 și urm.

¹⁶ Tanase v. Moldova [GC], Nr. 7/08, 27 aprilie 2010.

¹⁷ Vezi §§ 20-22 al celui de-al treilea raport al ECRI asupra Moldovei și Comisia pentru Eliminarea Discriminării Rasiale (CERD), concluzii finale, Republica Moldova, 6 aprilie 2011, CERD/C/MDA/CO/8-9, § 10.

¹⁸ A se vedea articolele 145 (omucidere intenționată), 151 (vătămări corporale grave), 152 (vătămări corporale moderate), 197 (deteriorarea intenționată sau distrugerea bunurilor), 222 (profanarea de

Cu toate acestea, Codul Penal nu penalizează negarea crimelor de genocid, crimele împotriva umanității și crimele de război, precum și producerea și stocarea de materiale scrise, imagini sau alte materiale, cu scopul de comitere a infracțiunilor motivate rasial (§ 18 e, f din Recomandările de politică generală ale ECRI (RPG) nr. 7).

27. ECRI a fost informată că unele dintre aceste dispoziții de drept penal cu privire la combaterea rasismului și a discriminării rasiale au fost dificil de implementat. De exemplu, articolul 176 din Codul penal cere ca actele să fie comise de către o persoană care deține o poziție de responsabilitate¹⁹ și să fi produs un prejudiciu considerabil (cf. § 18 h din RPG nr. 7). Pentru articolul 346, la rândul său, este necesar ca incitarea publicului la ură fie comisă pe scară largă, prin mass-media tipărite sau electronice. Mai mult, acesta include motivele de naționalitate, rasă și religie, dar nu și pe cele de culoare, limbă și origine națională sau etnică (§ 18 A din RPG nr. 7).
28. Autoritățile au informat ECRI că organele de urmărire penală au tratat doar treizeci de cazuri de rasism și discriminare rasială de la ultimul raport publicat al ECRI. Potrivit purtătorului de cuvânt al Procurorului General, nu au existat condamnări pentru discriminarea rasială în temeiul articolelor 176 și 346 din Codul penal. În cazul în care unei urmăriri penale, aceasta se va baza pe articolul 287 (huliganism) din Codul penal²⁰ sau pe prevederile Codului privind contravențiile administrative.
29. ECRI a fost informată, de exemplu, că Anatol Plugaru, fostul director al serviciilor de informații și fost membru al Parlamentului, nu a fost judecat sub incidența legii penale, ci a legii civile. El a jignit public romii, afirmând, în februarie 2010, că membrii acestei minorități etnice "mai degrabă fac un alt copil decât să-l spele pe cel pe care-l au deja". În urma unei plângeri din partea avocatului care reprezintă o asociație romă, acest fost membru al Parlamentului a fost obligat să plătească despăgubiri și să prezinte scuze publice.
30. Pentru a remedia această lacună a legii penale, a fost prezentat Parlamentului, un proiect de lege destinat să completeze prevederile Codului Penal privind combaterea rasismului. Cu toate acestea, proiectul de lege a fost retras, ca urmare a unui aviz expert al OSCE din data de 7 iunie 2010²¹. La data de 26 decembrie 2012, Parlamentul a adoptat Legea 306 de modificare a articolelor 176 și 346 din Codul penal.
31. ECRI ia act de faptul că textul adoptat diferă de cel prezentat OSCE pentru luarea unui aviz. Noua versiune a articolului 176 cere în continuare ca încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor să fie comisă de către o persoană care deține o poziție de răspundere sau să fi putut produce un prejudiciu

---

morminte) din Codul penal; cu toate acestea, lipsesc motivele legate de culoare, limbă și origine națională sau etnică.

¹⁹ Articolul 123 (1) din Codul penal prevede următoarele: Un funcționar este o persoană căreia, într-o întreprindere, instituție, de stat, sau unitate a administrației publice locale ori o subdiviziune a acestora, i se acordă, permanent sau temporar, prin numire, lege, alegere, sau cesiune, unele drepturi și obligații legate de exercitarea funcțiilor de autoritate publică sau de gestiune administrativă sau de măsuri economice / organizatorice.

²⁰ Articolul 287 (1) din Codul penal prevede următoarele: huliganismul, în sensul acțiunii extreme deliberate de încălcare a ordinii publice implică violență sau amenințări cu violența sau rezistența față de reprezentanții autorităților sau altor persoane care reprimă astfel de acțiuni, precum și acțiunile care prin conținutul lor se disting printr-un cinism excesiv sau obrăznicie, se pedepsește cu amendă de la 200 la 700 unități convenționale sau cu muncă în folosul comunității, de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani.

²¹ OSCE / ODIHR aviz cu privire la proiectele de amendament la Codul penal moldovenesc legate de crimele motivate pe ură.

considerabil²². Alineatul 2 tratează drept infracțiune pasibilă de pedeapsă, încurajarea sau sprijinirea încălcării egalității. Termenul legat de culoare a fost șters. Cel legat de originea națională este încă absent. Singura modificare la articolul 346 constă în introducerea apartenenței etnice ca un motiv suplimentar pentru definirea discriminării. ECRI consideră că noul articol 346 este aliniat, în principiu, cu § 18 a) din RPG nr. 7, deoarece pedepsește incitarea publică la ură sau discriminare; cu toate acestea, motivele legate de culoare, limbă și origine națională sau etnică lipsesc. Cu toate acestea, incitarea la violență, amenințările, insultele publice și defăimarea publică pentru motivele prevăzute în RPG nr. 7 nu sunt definite ca o infracțiune (§ 18 ac de RPG nr 7). Restricțiile descrise în § 27 nu au fost ridicate.

32. ECRI recomandă autorităților moldovene alinierea prevederilor Codului penal destinate combaterii rasismului și discriminării rasiale la toate recomandările sale referitoare la dreptul penal cuprinse în § § 18-23 din Recomandarea de politică generală nr. 7.

Dreptul civil și administrativ

33. În al treilea raport al său, ECRI a recomandat ca autoritățile moldovene să adopte legislații cuprinzătoare care să interzică discriminarea rasială, într-o manieră precisă și exhaustivă, pentru a se asigura că sunt acoperite toate domeniile vieții.
34. ECRI salută adoptarea, după o dezbatere extrem de controversată, a Legii din 25 mai 2012 care garantează egalitatea²³. Scopul legii este prevenirea și combaterea discriminării în Republica Moldova, în sfera politică, economică, socială, culturală și de altă natură ale vieții. Aceasta acoperă motivele de "rasă", culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică și "orice alt criteriu similar" (articolul 1 alineatul (1) din Lege). În domeniul dreptului administrativ, legislația este concepută pentru a consolida principiul egalității garantat de articolul 16 al Constituției.²⁴
35. Legea se aplică tuturor persoanelor fizice și juridice din domeniul public și privat (articolul 3). Este interzisă orice formă de discriminare. Autoritățile publice responsabile trebuie să elimine sau să pedepsească promovarea unor politici și orice acțiune sau inacțiune care încalcă egalitatea drepturilor persoanelor (articolul 6). Interdicția se aplică, printre altele, oricărei forme de discriminare în accesul la serviciile oferite de către autoritățile publice, serviciile de sănătate, serviciile de protecție socială și alte la bunuri și servicii la dispoziția publicului (articolul 8).
36. ECRI notează că prevederile legii permit conformarea la recomandările făcute prin RPG nr. 7 cu privire la dreptul civil și administrativ. La interpretarea legii, va fi foarte important ca autoritățile responsabile să se inspire din diferitele elemente ale RPG.

---

²² Noul text prevede, printre altele, că încălcarea drepturilor și libertăților este, de asemenea, pedepsită în cazul în care infracțiunea este săvârșită prin afișarea unor mesaje discriminatorii sau simboluri, în locuri publice.

²³ În ceea ce privește dezbaterea publică ce a avut loc înainte de adoptarea legii, a se vedea § 112.

²⁴ A se vedea nota de informare anexată la proiectul de lege, <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1203/Default.aspx>, p. 14.

Aplicarea legislației naționale anti-rasism

37. În cel de-al treilea raport al său, ECRI recomandă autorităților Moldovei de a implementa un program de instruire pentru toți cei implicați în sistemul de justiție penală.
38. Autoritățile au informat ECRI despre lipsa în continuare a formării profesionale a responsabililor cu prevenirea criminalității în domeniul rasismului și a discriminării rasiale, în ciuda eforturilor depuse în acest domeniu. Se pare că poliția, organele de urmărire penală și instanțele de judecată găsesc că este mai ușor să se ocupe de infracțiunile obișnuite, cum ar fi asaltul, decât de incidente legate de rasism și discriminare rasială.
39. Autoritățile intenționează, în continuare, de a-și concentra și mai mult atenția pe formarea persoanelor responsabile cu urmărirea penală a infracțiunilor de discriminare. În acest sens, în 2009 a fost distribuit la toate autoritățile publice responsabile cu aplicarea legii, un manual care include măsuri pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare.²⁵ Autoritățile sunt în curs de dezvoltare a modulelor de formare a poliției pe problemele Legii privind garantarea egalității. Testele de evaluare stabilite în cadrul diferitelor programe de formare a poliției cuprind secțiuni referitoare la protecția drepturilor omului.
40. Planul național de acțiuni 2011-2014 în domeniul drepturilor omului include un obiectiv nr. 67 care prevede implementarea în 2011 a unui program de instruire pentru judecători, procurori și ofițeri de poliție în vederea ridicării gradului de conștientizare privind importanța cazurilor de discriminare, rasism și intoleranță. Un buget de 300.000 lei (aproximativ 20 000 de euro) a fost alocat pentru punerea sa în aplicare. Institutul Național al Justiției a organizat o serie de cursuri care a început la sfârșitul anului 2012 și de care au beneficiat aproximativ 350 de judecători și procurori. Centrul judiciar al avocaților a efectuat o serie de cursuri în primele patru luni ale anului 2013, pentru 200 de avocați.
41. ECRI recomandă autorităților Moldovei de a implementa întregul program 2011-2014 de formare prevăzut în Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru judecători, procurori și ofițeri de poliție, astfel încât să poată conduce acțiuni eficiente împotriva rasismului și a discriminării rasiale, și de a repeta în mod regulat astfel de programe de formare profesională.
42. Lipsa de conștientizare și de instruire este ilustrată de faptul că, în mai multe cazuri de violență pe motiv clar rasist, poliția nu a reușit să deschidă o anchetă sau a efectuat o anchetă bazată exclusiv pe dispozițiile legale generale sau chiar numai pe cele ale Codului privind contravențiile administrative. ECRI a fost informat, de asemenea, că poliția este reticentă la înregistrarea plângerilor de discriminare. Faptul că Ministerul de Interne nu este în măsură să dea cifre sau chiar estimează că numărul de romi, victime ale discriminării,²⁶ este un element printre altele, indică lipsa de înregistrare sistematică a infracțiunilor de discriminare.
43. Prin § 12 din RPG nr. 11 ECRI și expunerea de motive, se atrage atenția autorităților asupra combaterii rasismului și a discriminării rasiale în activitățile poliției. Pentru a obține o imagine de ansamblu cât mai exactă cât a situației în ceea ce privește frecvența manifestărilor de rasism și pentru a asigura un

²⁵ CERD, rapoartele prezentate de statele părți în conformitate cu articolul 9 al Convenției, CERD/C/MDA/8-9, § 120.

²⁶ Comitetul ad-hoc de experți pe problemele romilor (CAHROM), raport tematic cu privire la rolul autorităților centrale, locale și regionale în punerea în aplicare a politicilor naționale de integrare a romilor, 11 mai 2012, p. 15.

răspuns susținut al sistemului de justiție penală la astfel de manifestări, este deosebit de important ca poliția, organele de urmărire penală și instanțele de judecată să dezvolte un sistem fiabil de înregistrare și de urmărire a tuturor incidentelor rasiste.²⁷

44. ECRI recomandă autorităților moldovene să pună capăt atitudinii de reticență la înregistrarea acuzațiilor de rasism și discriminare rasială și, în special, ca acestea să emită un decret care să oblige poliția de a înregistra toate plângerile de rasism și discriminare rasială și de a desfășura anchete aprofundate în infracțiunile rasiste.
45. Pentru a remedia această "sub-raportare" din cauza atitudinii reticente a poliției și a organelor de urmărire penală²⁸, ECRI încurajează autoritățile de a concentra responsabilitatea anchetării infracțiunilor împotriva victimelor aparținând unei minorități etnice sau religioase, în mâinile organelor de specialitate din cadrul poliției și de urmărire penală. Aceste organe ar putea fi testate în capitală și apoi înființate în regiunile cu minorități etnice sau religioase mari. În același timp, ar trebui luate măsuri pentru a se asigura că și celelalte departamente transmit toate acuzațiile de rasism sau discriminare rasială, către organele de specialitate.
46. Aceasta ar trebui să permită concentrarea acțiunii de formare necesare, la un număr limitat de funcționari publici. În plus, această concentrare va da organelor de specialitate posibilitatea de a câștiga în continuare experiență în combaterea rasismului și a discriminării rasiale și va asigura ca datele statistice să fie înregistrate în mod corespunzător. Aceste organe vor fi, de asemenea, însărcinate cu punerea în aplicare a măsurilor descrise în § § 5-10 și 15-20 din RPG nr. 11, în scopul de a atrage încrederea în poliție a minorităților etnice și religioase²⁹ și de a încuraja victimele și martorii incidentelor rasiste, să le raporteze la poliție.
47. ECRI recomandă autorităților moldovene de a numi în poliție și organele de urmărire penală, funcționari specializați în anchetarea infracțiunilor și a crimelor împotriva victimelor care aparțin minorităților etnice și grupurilor religioase minoritare.
48. ECRI a fost informată cu privire la înființarea, în urma ratificării Convenției privind cybercriminalitatea, a unui nou centru de investigații a cybercriminalității (a se vedea articolul 35 din Convenție).
49. ECRI recomandă ca autoritățile să antreneze și să instruiască personalul centrului de poliție pentru investigațiile pe Internet, în detectarea propagandei rasiste de pe Internet, elaborarea statisticilor și asigurarea aplicării legislației privind eliminarea rasismului și a discriminării rasiale cu un astfel de conținut.

---

²⁷ Vezi de asemenea §§ 166 și urm.

²⁸ A se vedea, de asemenea, CERD, Observații finale, Republica Moldova, 6 aprilie 2011, CERD/C/MDA/CO/8-9, § 10.

²⁹ Conform unui sondaj realizat de Fundația Soros-Moldova, 2/3 din respondenți nu au încredere în poliție, Percepțiile populației din Republica Moldova privind discriminarea: studiu sociologic, ianuarie 2011, p. 5.

Organismele anti-discriminare

- *Mediatorul Republicii (Ombudsman)*
50. În cel de-al treilea raport al său, ECRI a încurajat încă o dată autoritățile de a consolida independența Ombudsmanului³⁰, de a aloca acestei instituții resurse adecvate și de a asigura ca deciziile sale să fie puse în aplicare.
51. Autoritățile informat ECRI că doar un număr foarte mic, de 1 600 de cazuri transmise Mediatorului Republicii s-au referit la discriminarea rasială. Raportul anual pentru 2011 menționează 4 sesizări și alte 5 cazuri în care Mediatorul în cauză a acționat din proprie inițiativă³¹. Potrivit raportului, autoritățile locale au luat măsurile necesare pentru a pune capăt discriminării. Mediatorul consideră că rolul său este nu clar și că i se impune să trateze doar problemele "tehnice", nu și problemele politice. Din cauza bugetului extrem de limitat pus la dispoziția sa, personalul său nu au fost în stare să meargă la fața locului să trateze acuzațiile de discriminare.
52. ECRI a fost informată că eficacitatea instituției este afectată de faptul că fiecare dintre cei patru Mediatori ai Republicii sunt apropiați de un partid politic și că aceștia au tendința de a-și apăra interesele de partid, în timp ce articolul 8 alineatul (2) din Legea nr. 1349 din 17 octombrie 1997 prevede că Mediatorii Republicii nu au dreptul de a se angaja în activități politice sau să facă parte dintr-un partid politic sau orice altă organizație social-politică. Mediatorii Republicii nu au folosit niciodată puterea lor pentru a se adresa unei instanțe³², în vederea protejării intereselor presupuselor victime ale discriminării.³³ Mediatorii Republicii sunt nepopulari în rândul minorităților etnice și religioase. Victimele discriminării tind să apeleze la un avocat, mai degrabă decât la Mediatorii Republicii. Minoritățile etnice și religioase sunt, și ele, prost informate cu privire la competențele Mediatorilor Republicii. Unele victime cred că Mediatorii Republicii nu acționează pentru apărarea drepturilor lor, ci pentru cele ale membrilor parlamentului.
53. ECRI consideră că Mediatorii Republicii nu iau încă măsuri suficient de eficiente împotriva rasismului și a discriminării rasiale (a se vedea RPG nr. 2 și § 24 din RPG nr. 7). Aceștia ar trebui să stabilească contacte mai strânse cu societatea civilă, în special cu ONG-urile, să efectueze anchete eficiente, să ofere asistență reală victimelor, inclusiv asistență juridică, și să promoveze o mai mare conștientizare a publicului pe problemele de discriminare³⁴.
54. Aceasta înseamnă, de asemenea, o implicare și mai puternică în dezbaterile politice, cu condamnarea tuturor remarcilor rasiste și intolerante. Mediatorii Republicii ar trebui, în special, să se opună în mod public oricărui discurs rasist sau discriminatoriu utilizat de către înalții funcționari de stat și liderii politici, consilieri municipali și membrii radicali ai comunităților religioase (Principiul 3 b, C, H, I, K a RPG nr. 2, expunerea de motive a RPG No. 7, § 53).³⁵

---

³⁰ Pentru o descriere a funcțiilor acestei instituții, a se vedea §§ 37 și urm. din cel de-al treilea raport ECRI.

³¹ Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2011, p. 117 și urm.

³² Articolele 2 și 28 din Legea nr 1349-XIII din 17 octombrie 1997.

³³ CERD/C/MDA/CO/8-9, § 12; raportul anual 2011 citat în nota de subsol 31 nu conține nici el vreo înregistrare de astfel de acțiuni.

³⁴ În acest sens, a se vedea comunicatele de presă menționate la pagina 118, nota 28, din 2011 Raportul avocaților parlamentari privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova.

³⁵ Este cazul, de exemplu, la decizia primăriei din Codru pentru a da unei străzi, numele lui Ion Antonescu.

55. ECRI recomandă ca Mediatorii Republicii să ofere un sprijin și mai eficient victimelor rasismului și ale discriminării rasiale, în special prin utilizarea puterilor lor de a introduce acțiuni strategice în fața instanțelor.
56. ECRI recomandă autorităților moldovenești de a crește bugetul alocat Mediatorilor Republicii, buget care să le ofere resursele umane și financiare necesare pentru a efectua anchete rapide și eficiente în domeniul rasismului și al discriminării rasiale.
57. Față de situația actuală, ECRI constată cu satisfacție că autoritățile moldovenești au inclus o reformă a instituției Mediatorii Republicii în Strategia sa 2011-2015 de reformă a sectorului justiției.
58. Autoritățile au informat ECRI cu privire la existența unui proiect de lege cu privire la această reformă, care prevede, printre altele, pentru numirea unui singur Mediator al Republicii, cu o majoritate de 2/3 în Parlament, pentru un mandat de 6 ani. Proiectul de lege confirmă independența Ombudsmanului, autonomia și imunitatea sa, precum și interdicția pentru Ombudsman de a se implica în activitatea politică sau de a aparține vreunui partid politic.³⁶ Comisia parlamentară pentru drepturile omului va trebui să organizeze o procedură transparentă în cadrul concursului pentru selectarea candidaților.
59. Proiectul de lege include, de asemenea, și dispoziții referitoare la numirea a trei deputați pentru a asista Ombudsmanul și a unui director administrativ (articolele 11 și 26 din Legea nr. 1349 din 17 octombrie 1997 (revizuită)) responsabil cu numirea și destituirea angajaților instituției (inclusiv angajații din birourile regionale). Bugetul separat al acestei instituții va necesita aprobarea sa de către Parlament.
60. ECRI recomandă autorităților moldovene să se inspire din Recomandarea de politică generală nr. 2 și §§ 50-55 din Expunerea de motive la Recomandarea de politică generală nr. 7, în scopul de a îmbunătăți proiectul de lege menit să consolideze instituția Mediatorului Republicii și adoptarea sa în cel mai scurt timp posibil.
- *Comisia pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității*
61. Articolele 10 și următoarele din Legea din 25 mai 2012 care garantează egalitatea prevedea înființarea unei Comisii pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității (Comisia). Trei dintre cei cinci membri ai Comisiei trebuie să provină din societatea civilă. Scopul Comisiei este de a asigura egalitatea și protecția împotriva discriminării pentru toți aceia care se consideră a fi victime ale discriminării.
62. Aceasta analizează conformitatea legislației existente cu normele care interzic discriminarea și propune modificările legislative. Sunt colectate datele privind discriminarea la nivel național. Propune apoi măsurile ce trebuie luate de către autoritățile publice pentru prevenirea și combaterea discriminării și pentru îmbunătățirea acțiunilor față de persoanele vizate de lege. De asemenea, contribuie la creșterea gradului de conștientizare a societății, în vederea eliminării tuturor formelor de discriminare (articolul 12 al Legii).
63. Pe lângă acestea, Comisia primește plângerile depuse de către persoanele care se consideră victime ale discriminării. Plângerile pot fi depuse de către sindicate și organizații non-guvernamentale care activează pentru promovarea sau protecția drepturilor omului. În fine, Comisia poate efectua anchete din proprie inițiativă (articolul 13).

---

³⁶ În proiectul noului articol 59 din Constituție.

64. ECRI salută înființarea acestui organism specializat în combaterea discriminării. Cu toate acestea, se consideră că va fi necesar ca, virgulă Comisia să-și creeze încă de la început un profil și o reputație de apărător independent al drepturilor victimelor rasismului și discriminării rasiale. Va trebui să se asigure că această nouă instituție nu avea aceeași soartă ca și Mediatorii Republicii. În special, ar trebui ca această Comisie să fie compusă din persoane cu studii juridice, cu experiență și cu o bună cunoaștere a luptei împotriva discriminării.
65. Comisia ar trebui să selecționeze cât mai curând posibil, un număr mic de cazuri strategice ilustrând rasismul și discriminarea rasială, în scopul de a efectua investigații aprofundate, să ia și să publice deciziile importante, să sugereze sancțiuni disuasive pentru autori și asistența pentru victime, în vederea redresării prejudiciului cauzat. Cu o expunere apropiată din partea massmedia, aceste "acțiuni judiciare strategice" vor servi la stabilirea credibilității noii instituții și la sensibilizarea opiniei publice față de comportamentele discriminatorii. Comisia ar putea lua în considerare, de asemenea, și oportunitatea de colaborare cu Mediatorul Republicii în cauză, în scopul de a face uz de dreptul său de a se adresa instanțelor judecătorești, care în prezent este acordat numai Mediatorilor Republicii.
66. ECRI recomandă autorităților moldovenești de a numi în calitate de membri ai Comisiei pentru prevenirea și combaterea discriminării și pentru asigurarea egalității, persoane cu o mare experiență în acest domeniu.
67. ECRI recomandă Comisiei de prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității, de a se concentra pe o serie de "acțiuni judiciare strategice" și de a încuraja o acoperire mass-media adecvată a acestor acțiuni.
68. În timpul discutării Legii privind garantarea egalității, s-au remarcat unele manifestări majore de intoleranță din partea unei anumite părți a populației, susținute și de către unii lideri de opinie. ECRI consideră că una dintre prioritățile Comisiei va fi de a monta o campanie de sensibilizare a publicului cu privire la dreptul fundamental la egalitate și cu privire la importanța combaterii rasismului și a discriminării rasiale. Comisia ar trebui să condamne public toate remarcile discriminatorii în discursul public și să promoveze ratificarea Protocolului nr.12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.
69. ECRI recomandă Comisiei de prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității să desfășoare o campanie de sensibilizare la dreptul fundamental la egalitate și la importanța combaterii rasismului și a discriminării rasiale.
- *Interacțiunea cu grupurile vulnerabile*
70. În rezumat, ECRI a remarcat o neîncredere considerabilă față de autorități, din partea minorităților etnice și religioase și situații extinse de "sub-raportare" a cazurilor de rasism și discriminare rasială.
71. ECRI recomandă autorităților moldovenești de informa grupurile vizate prin mandatul său, victime ale rasismului și discriminării rasiale, cu privire la legislația și instituțiile existente, în vederea combaterii rasismului (poliție, organele de urmărire penală, Mediatorii Republicii, Comisia pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității) și să le încurajeze a contacta aceste organisme. Aceasta din urmă ar trebui să stabilească un contact regulat cu aceste grupuri, să trateze serios, toate acuzațiile de rasism și discriminare rasială și să efectueze anchete eficiente cu scopul de a acorda despăgubiri și pedepse adecvate.

II. Discriminarea în diverse domenii

Educație

72. În cel de-al treilea raport al său, ECRI a recomandat autorităților moldovene îmbunătățirea educației în limba oficială pentru copiii minorităților naționale și de a asigura condiții adecvate de predare, în școlile minorităților, a limbilor și culturilor minoritare. ECRI recomandă în continuare adoptarea unei abordări în care aceste măsuri cu privire la școlarizarea copiilor minorităților naționale, și în special măsurile de promovare a predării limbii oficiale, să fie luate cu consultarea minorităților în cauză și cu respectarea intereselor lor.
73. ECRI salută rezultatele pozitive ale proiectului pilot în 19 școli de limbă rusă în care alte materii, cum ar fi muzica și geografia, de exemplu, sunt predate în limba oficială. Această abordare va crește motivația minorităților etnice de a învăța limba oficială și de a îmbunătăți rezultatele la învățatură. Dat fiind că învățarea limbii oficiale este esențială pentru ca minoritățile etnice să aibă acces la toate domeniile societății³⁷, ECRI încurajează autoritățile de a extinde rapid această practică la alte școli cu predare într-una din limbile minoritare.
74. În același timp, ECRI a fost informată că predarea limbii oficiale pentru copiii aparținând minorităților etnice este încă împiedicată de prezența cadrelor didactice cu pregătire slabă sau inadecvată și că salariul profesorilor este nesatisfăcător, în acest domeniu.
75. ECRI recomandă autorităților de a continua eforturile de îmbunătățire a predării limbii oficiale pentru minoritățile etnice, în special prin extinderea predării în limba oficială a unor materii cum ar fi muzica și geografia.
76. La recomandarea Băncii Mondiale, autoritățile Republicii Moldova sunt într-un proces de închidere și de comasare a școlilor prea mici, mai ales în zonele rurale, în scopul de a reduce costurile excesive. ECRI a fost informată că minoritățile etnice percep aceasta ca o discriminare indirectă față de ei, pentru că această reorganizare ar duce la închiderea a prea multe școli cu predare în limbile lor, comparativ cu școlile cu predare în limba oficială.
77. ECRI consideră că, atunci când fuziunea de școli se dovedește a fi inevitabilă, autoritățile ar trebui să implice minoritățile etnice la luarea deciziilor și să facă eforturile necesare pentru a compensa astfel de închideri de școli.
78. În cel de-al treilea raport al său, ECRI a îndemnat autoritățile moldovene să mențină și să consolideze eforturile lor, pentru a asigura copiilor romi, un nivel mai înalt de educație.
79. ECRI a fost informată de eforturile considerabile făcute de către autoritățile naționale și locale și comunitățile de romi, pentru a crește numărul de copii romi care frecventează școala. Cu toate acestea, există încă un număr mare de copii romi care nu frecventează învățământul preșcolar și școlar: conform unui sondaj recent, proporția copiilor romi înscriși în învățământul preșcolar (3-6 ani) este de doar 21% (față de 79% pe ansamblul populației) iar rata brută de cuprindere a copiilor în vârstă de 6-15, în învățământul obligatoriu, este de doar 54% (față de 90% pe ansamblul populației)³⁸. Alți copii abandonează școala în cursul anului sau se mulțumesc cu o educație școlară de bază. 76% din romi au doar trei sau patru ani de studii. În Soroca, în ciuda populație numeroase de

³⁷ A se vedea, de exemplu, §§ 123 și urm.

³⁸ Comisia regională europeană UNDP-WB pentru sondajul romilor 2011 privind Republica Moldova

romi și a eforturilor depuse, se înregistrează doar un copil rom înscris în clasa a 9-a.³⁹

80. Aceasta este o problemă deosebit de gravă, cu efecte pe termen lung cu privire la perspectivele de viață ale populației de etnie romă, cu un mare număr de copii. ECRI este conștientă de faptul că există mai multe motive pentru acest absentism și abandon școlar⁴⁰. Ea consideră, totuși, că autoritățile ar trebui să facă tot posibilul pentru a convinge părinții și copiii romi de necesitatea absolută a unei educații școlare avansate, pentru a fi în măsură să profite din plin de oportunitățile vieții. Aceasta include angajarea de mediatori comunitari⁴¹ și implicarea strânsă a părinților romi în activitățile școlilor.
81. Dacă admitem faptul că copiii romi trebuie să fie bine pregătiți pentru școală, trebuie făcut tot posibilul pentru a se asigura că aceștia frecventează deja grădinița și că este asigurată și acolo, predarea eficientă a limbii viitoarelor lor educații, în special, limba oficială. Mai mult, ECRI încurajează autoritățile de a continua și extinde recrutarea romilor în grădinițe și școli, ca profesori sau personal auxiliar, cum ar fi la bucătărie și ca personal de curățenie. Acest lucru va face grădinițele și școlile și mai primitoare pentru copiii și părinții romi (a se vedea § 4 din RPG nr. 13).⁴²
82. ECRI recomandă, de asemenea, luarea de măsuri pozitive în domeniul ocupării forței de muncă, pentru a ajuta la numărul încă mic de tineri romi care termină cu bine școala sau studiile de formare profesională sau universitare, în special prin facilitarea recrutării în sectorul public (§ 5 c și d din Recomandările de politică generală nr. 13).⁴³
83. ECRI consideră că autoritățile ar trebui să continue și să își intensifice eforturile pentru a înscrie toți copiii romi la școală, încă de la vârsta grădiniței și să îi motiveze să primească o educație mult mai completă decât a fost cazul anterior.
84. ECRI a fost informată de către autorități cu privire la practica de segregare a copiilor romi în școli, prin înființarea de clase, uneori, formate în totalitate din copii romi. ECRI a fost informată, de asemenea, că unii profesori și directori de școli sunt categoric împotriva ideii de a ține cursuri comune pentru copiii romi și ceilalți elevi, în aceeași clasă. Ei susțin că copiii romi rămân în urmă, nu sunt organizați, lipsesc frecvent și tulbură pe ceilalți copii. Ei susțin că copiii romi au nevoie de un curriculum special "mai ușor" care să le dea "competențele de bază în scris, citit și numărarea banilor".
85. ECRI atrage atenția autorităților cu privire la hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), care, în circumstanțe similare, a constatat o încălcare a articolului 14 al CEDO privind discriminarea, luat împreună cu articolul 2 din Protocolul nr. 1. Potrivit Curții, o astfel de diferență de tratament între copiii romi și copiii ne-romi nu are o justificare obiectivă și rezonabilă și nu există nici un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și

---

³⁹ Potrivit Comisiei regionale europene UNDP-WB pentru sondajul romilor 2011 privind Republica Moldova, doar 16% dintre romii în vârstă de 16-19 ani merg în învățământul secundar superior (în comparație cu 78% din restul populației).

⁴⁰ Vezi CAHROM, raport tematic privind abandonul/absenteismul școlar al copiilor romi, CAHROM (2012) 6, p. 24 și urm.

⁴¹ Vezi mai jos §§ 130 și urm.

⁴² Pentru mai multe detalii, vezi CAHROM, raport tematic privind abandonul/absenteismul școlar al copiilor romi, CAHROM (2012) 6, p. 24 și urm.

⁴³ Acestea ar putea servi, de asemenea, ca modele de succes, ajutând la convingerea copiilor și părinților romi de efectele pozitive ale unei educații mai bune. A se vedea, de asemenea, CAHROM, raport tematic privind abandonul/absenteismul școlar al copiilor romi, CAHROM (2012) 6, p. 24 și urm.

scopul urmărit.⁴⁴ Dacă este necesar, autoritățile vor trebui să angajeze măsuri disciplinare pentru a pune capăt unor astfel de practici și observațiilor inacceptabile de acest gen.

86. În ceea ce privește măsurile posibile pentru a evita segregarea educațională, ECRI se referă la un studiu recent al Comitetului ad hoc de experți pe problemele romilor (CAHROM) privind educația de integrare pentru copiii romi.⁴⁵
87. ECRI recomandă autorităților moldovene de a pune capăt tuturor segregărilor educaționale față de copiii romi și de a asigura judecarea și pedepsirea cazurilor de discriminare față de romi (§ 4 din Recomandarea de politică generală nr. 13).

Ocuparea forței de muncă

88. ECRI a fost informată că, din cauza ratei scăzute a șomajului (în jur de 4%), este relativ ușor pentru imigranți și membrii minorităților etnice de a găsi locuri de muncă în Republica Moldova.
89. Situația este destul de diferită în ceea ce privește romii. Primul obstacol cu care aceștia se confruntă este nivelul scăzut de educație. Schimbările de pe piața forței de muncă au condus la dispariția unor meserii practicate în mod tradițional de către romi. Unele femei romi nu pot merge la locul de muncă pentru că trebuie să aibă grijă de copii, atunci când aceștia nu sunt admiși la grădiniță.⁴⁶
90. În plus, romii se izbesc de prejudecăți considerabile. Un studiu recent a arătat că doar 46% din cei 1 200 de respondenți ar fi de acord să aibă un rom drept coleg de muncă.⁴⁷ Un tânăr rom care a absolvit un curs universitar a fost refuzat un post într-un ministerial, când a menționat originile sale romi, dar a fost capabil să găsească un loc de muncă atunci când a omis să menționeze, în cerere, originile sale.
91. La rândul lor, departamentele guvernamentale spun că au dificultăți în a găsi romi destul de calificați pentru a lucra ca mediatori sau profesori.
92. ECRI încurajează autoritățile de a atinge obiectivul nr. 15 din Planul de acțiune 2011-2015 pentru sprijinirea grupului etnic al romilor din Republica Moldova (denumit în continuare "Planul de acțiune pentru romi"), care presupune creșterea numărului de romi, în special al femeilor de etnie romă, angajați în administrația publică (§ 5 c, d din RPG nr. 13).⁴⁸
93. În conformitate cu obiectivele nr. 8 și 9, Planul de acțiune prevede, de asemenea, creșterea ratei de ocupare în rândul romilor. Acțiunile nr. 28-39 ale Planului sunt concepute pentru a atinge aceste obiective. Acestea includ creșterea numărului de romi înregistrați la agențiile pentru ocuparea forței de muncă, stabilirea unei cooperări între Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă și societatea civilă romă, oferind cursuri de formare profesională și

---

⁴⁴ DH și alții v. Republica Cehă, nr. 57325/00, 13 noiembrie 2007, §§ 207 și următoarele. Sampanis și alții v. Greciei, nr. 32526/05, 5 iunie 2008, §§ 84 și următoarele; Orsus și Alții v. Croația [GC], nr. 15766/03, 16 martie 2010, §§ 156 și următoarele. Horváth și Kiss v. Ungaria, nr. 11146/11, 29 ianuarie 2013, §§ 101 și urm.

⁴⁵ CAHROM, Raport tematic privind educația incluzivă pentru copiii romi, opus școlilor speciale, CAHROM (2012) 18, p. 66 și următoarele.

⁴⁶ Vezi § 80.

⁴⁷ Fundația Soros-Moldova, Percepțiile populației din Republica Moldova privind discriminarea: studiu sociologic, ianuarie 2011, pp. 7, 11, 25 și 44.

⁴⁸ Vezi § 142.

stagii în sectorul public pentru tinerii romi, promovarea ocupării forței de muncă sezoniere în rândul romilor și sprijinirea demarării și dezvoltării de afaceri de către aceștia.

94. ECRI recomandă autorităților de a aloca resursele financiare și umane necesare pentru punerea în aplicare a acțiunilor nr. 28 - 39 din Planul de acțiune pentru romi.

Locuința

95. Nu numai romii, ci și imigranții au dificultăți în a găsi o locuință decentă. ECRI a fost informată că există un număr considerabil de orașe-barăci locuite de romi, în zonele rurale ale Moldovei.
96. Conștientă de situația economică dificilă din Republica Moldova, ECRI încurajează autoritățile de a asigura punerea în aplicare rapidă a obiectivului nr. 19 din Planul de acțiune pentru romi, care vizează îmbunătățirea condițiilor lor de locuit. ECRI invită autoritățile de a urma cele mai bune practici, de exemplu prin combinarea fondurilor locale, regionale, naționale și europene, în scopul de a acorda micro-împrumuturi romilor care doresc să-și construiască locuințe sau să-și renoveze casele existente. Autoritățile locale nu vor trebui neapărat să contribuie financiar, dar i-ar putea ajuta prin asigurarea de parcele de teren disponibil, furnizarea gratuită de materiale de construcții, obținerea autorizațiilor de planificare și a documentelor care să dovedească dreptul lor de proprietate, sau prin realizarea de proiecte de construcții, ca parte a unor programe generale de asistență socială.⁴⁹ Această activitate ar putea avea și un impact economic pozitiv.
97. ECRI a fost informată, de asemenea, cu privire la un caz de discriminare față de o comunitate de romi din partea unui furnizor de Internet care a conectat toate casele dintr-o municipalitate la Internet, cu excepția celor aparținând romilor. Un oficial responsabil cu combaterea rasismului a susținut această atitudine, spunând că "este bine cunoscut faptul că romii nu-și plătesc facturile".⁵⁰
98. ECRI recomandă autorităților moldovenești de a ajuta minoritățile etnice și religioase pentru a-și îmbunătăți condițiile de locuit, urmând cele mai bune practici elaborate de CAHROM.

Sănătatea

99. Într-un sondaj recent, 31% dintre respondenți au declarat că au fost victime ale unei încălcări a dreptului la sănătate, în ultimii trei ani. Un număr considerabil dintre aceste persoane evită să meargă la centrele de sănătate publică, deoarece le este frică de discriminări.⁵¹ ECRI a fost informată că membrii diferitelor minorități etnice și religioase se confruntă cu obstacole în relațiile lor cu personalul din spitalele publice și centrele de sănătate, mai ales atunci când nu vorbesc limba oficială. De asemenea, ele sunt expuse corupției, care încă se mai întâlnește în aceste instituții și trebuie să plătească mită pentru a avea acces la drepturile asigurate prin lege.

⁴⁹CAHROM, raport tematic cu privire la locuințele sociale pentru romi, CAHROM (2012) 8, p. 30 și urm.

⁵⁰ Pe subiectul obligației de a asigura accesul la utilități, a se vedea deciziile Comitetului European pentru Drepturile Sociale, Centrul European pentru Drepturile Romilor v. Portugalia, 61/2010, 30 iunie 2011, § 31 și următoarele; Forumul european al romilor și nomazilor v. Franța, nr. 64/2011, 24 ianuarie 2012, § 128 și urm.

⁵¹ A se vedea, Fundația Soros-Moldova, Percepțiile populației din Republica Moldova privind discriminarea: studiu sociologic, ianuarie 2011, p..8.

100. ECRI salută faptul că Ministerul Sănătății a stabilit obiectivul de reducere a diferenței dintre romi și non-romi în ceea ce privește speranța de viață (o componentă a indicelui dezvoltării umane). În acest sens, Ministerul efectuează un sondaj privind nevoile romilor în materie de sănătate și a înființat echipe mobile pentru a vizita comunitățile de romi, în scopul de a satisface nevoile lor de sănătate.

101. ECRI recomandă autorităților de a pedepsi toate atitudinile discriminatorii și corupția actuală din serviciile de sănătate publică.

Accesul la servicii

102. Legea nr. 123 din 18 iunie 2010 a stabilit un sistem integrat de servicii sociale la dispoziția persoanelor care aparțin minorităților etnice și religioase.⁵² Legea se aplică, printre altele, și cetățenilor străini, refugiaților și apatrizilor (articolul 5 a din Legea cu privire la serviciile sociale) și dă dreptul acestora de a solicita prestații sociale (articolul 14 alineatul (1) din Lege).

III. Climatul opiniei publice, discursul public și opiniile liderilor de idei

103. În cel de-al treilea raport al său, ECRI a recomandat autorităților moldovenești sensibilizarea opiniei publice și a mass-mediei pe problemele rasismului și ale intoleranței în Republica Moldova. De asemenea, a recomandat ca partidele politice să ia o poziție fermă împotriva oricărei forme de rasism, discriminare rasială și xenofobie.

104. ECRI salută articolul 3 alineatul (5) din Legea nr. 64 din 23 aprilie 2010 privind libertatea de exprimare, care prevede că libertatea de exprimare nu include incitări la ură sau violență. ECRI salută, de asemenea, faptul că, în conformitate cu un sondaj recent, 78% din moldoveni consideră că discriminarea este o problemă importantă și 2/3 cred că rasismul ar trebui pedepsit.⁵³

105. S-a adus la atenția ECRI că mass-media au învățat să fie mai neutre. În 2012, Consiliul de Coordonare a Audiovizualului a primit două plângeri de încălcare a Codului de Jurnalism al Republicii Moldova, care cere ca jurnaliștii să se abțină de la orice discriminare, între altele pe motive de sex, origine etnică, religie și orientare sexuală.⁵⁴ Ambele plângeri au fost soluționate pe cale amiabilă.

106. Cu toate acestea, atitudinile intolerante și rasiste față de musulmani, persoanele de culoare și față de romi sunt foarte răspândite în rândul populației. ECRI a fost avertizată cu privire la existența unor discursuri de ură și de atitudini intolerante, de exemplu, în legătură cu înregistrarea unei comunități musulmane⁵⁵ și în cadrul discuțiilor care au precedat adoptarea Legii care garantează egalitatea. ECRI deplânge faptul că anumiți oficiali și politicieni aflați la conducere sunt sursa unor astfel de remarci.

---

⁵² Vezi Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale (CERD), Observații finale, Republica Moldova, 6 aprilie 2011, CERD/C/MDA/CO/8-9, §§ 4c) și 4d).

⁵³ Vezi § 4, Fundația Soros-Moldova, Percepțiile populației din Republica Moldova privind discriminarea: studiu sociologic, ianuarie 2011, p. 9.

⁵⁴ Una din aceste reclamații se referă la o cauză de trimitere la originea etnică a unei persoane suspectate de comiterea unei infracțiuni. Pentru poziția de până în 2009, a se vedea Comitetul Consultativ al Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale, a treia opinie privind Moldova, adoptată la 26 iunie 2009, ACFC / OP / III (2009) 003, § 85.

⁵⁵ Vezi mai jos § 117.

107. Când John Onoje, un activist negru, s-a prezentat la alegerile prezidențiale, fostul președinte al Republicii Moldova și liderul Partidului Comunist, Vladimir Voronin, au declarat public că era "un om negru care abia coborâse dintr-un copac". ONG care depusese o plângere la organele de urmărire penală a primit un răspuns evaziv, cu toate că versiunea actuală a articolului 176 din Codul penal pare să sancționeze astfel de remarci.
108. ECRI a aflat că, în timpul dezbaterii cu privire la adoptarea Legii privind egalitatea de șanse, și alți politicieni din funcții importante au declarat, cu ocazia realegerii lor, că nu aveau intenția de a vota legea, dar că au făcut-o numai pentru că așa dorea CEE. Această atitudine pare cu atât mai nepotrivită în condițiile în care studiul menționat anterior a arătat că marea majoritate a populației a fost în favoarea pedepsirii actelor de discriminare.
109. Remarcile anti-romi făcute de alți politicieni au fost difuzate la televizor, fără nici un comentariu editorial și fără nici o încercare din partea radiodifuzorilor de a se distanța sau de face remarcile potrivite în acest context.⁵⁶
110. ECRI reiterează că politicienii și oficialii trebuie să servească drept modele de susținere și consolidare a dreptului fundamental la egalitate, garantat de către Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a articolul 16 din Constituția Republicii Moldova.
111. ECRI consideră că autoritățile moldovenești, și în special cei mai înalți reprezentanți ai statului, ar trebui să promoveze în mod public toleranța față de toate minoritățile etnice și religioase și să condamne public toate comentariile discriminatorii.
112. În legătură cu climatul opiniei publice, o mențiune specială trebuie făcută față de rolul important jucat în societate de Biserica Ortodoxă din Moldova.⁵⁷ ECRI a fost informată că aceasta a făcut uz de influența sa politică considerabilă în dezbaterile cu privire la Legea cu privire la egalitatea de șanse. Atitudinea sa nu este întotdeauna tolerantă, unii dintre membrii săi ilustrându-se în incidentul care a avut loc la Chișinău la 13 decembrie 2009, când câteva sute de creștini conduși de preotul ortodox Anatol Cibric au demontat o menora și au înlocuit-o cu o cruce în perioada Hanukkah.⁵⁸
113. ECRI recomandă autorităților moldovenești de a iniția și conduce un dialog inter-religios, în vederea promovării toleranței între și față de diferitele grupuri religioase din Republica Moldova

IV. Violența rasistă

114. Din fericire, există un nivel relativ scăzut de violență rasistă în Republica Moldova. Cu toate acestea, atacuri violente au loc în mod regulat, principalele ținte fiind persoanele de culoare, membrii unor grupuri religioase minoritare și obiectele sacre evreiești. De asemenea, trebuie menționate și alte acte de intimidare împotriva minorităților religioase.

---

⁵⁶ Anexa 2 la scrisoarea din 21 decembrie 2011 a Comisarului Consiliului Europei pentru Drepturile Omului către Președintele Republicii Moldova, CommDH (2012) 3

⁵⁷ Aceasta este subordonată Patriarhiei Moscovei și a Întregii Rusii. Există, de asemenea, Biserica Ortodoxă a Basarabiei, care a fost stabilită de către Patriarhia Română.

⁵⁸ A se vedea, de asemenea, § 115. Pentru mai multe incidente și detalii, a se vedea Națiunile Unite, Consiliul pentru Drepturile Omului, Raportul Raportorului Special privind libertatea de religie și credință, Addendum, Misiunea în Republica Moldova, A/HRC/19/60/Add.2, §§ 35 și următoarele.

115. ECRI a fost informată că, după ce patru persoane au comis o agresiune asupra unui cetățean nigerian în septembrie 2011, doar unul dintre autori a fost condamnat și pedepsit cu o amendă de 200 de lei pentru huliganism minor, în conformitate cu Codul privind contravențiile administrative. Un atac asupra unui tânăr francez în 2012, care l-a lăsat cu un braț rupt, a fost tratat ca o infracțiune minoră în, ciuda faptului că există dovezi clare ale unui motiv rasist. Deși poliția a fost de față când Menora a fost demontată la Chișinău la 13 decembrie 2009⁵⁹, aceasta nu a intervenit. Anatol Cibric a primit doar o amendă, în conformitate cu articolul 54 din Codul privind contravențiile administrative.⁶⁰
116. Cimitirele evreiești sunt ținta unor atacuri frecvente. Martorii lui Iehova au înregistrat 23 de atacuri în 2009, și 22 în 2012. Multe dintre aceste incidente nu au fost investigate de către poliție.
117. Cu ocazia înregistrării la Ministerul Justiției a unei comunități musulmane, unii dintre membrii săi au primit amenințări anonime. Unii au fost chemați de către primăriile lor pentru explicații. Organele de urmărire penală nu au acționat cu privire la plângerea depusă de comunitate. Gravitatea acestor amenințări este ilustrată de faptul că chiar și Ministrul Justiției la vremea în care era responsabil de înregistrarea comunității, s-a trezit amenințat personal de către un grup mic de demonstranți care s-au adunat în afara reședinței sale private.⁶¹
118. ECRI este îngrijorată de reacția total inadecvată din partea sistemului de justiție și a poliției la aceste incidente și la alte atacuri care afectează nu numai victimele, direct, dar, produce, de asemenea, și un sentiment de pericol și de anxietate în rândul întregului grup din care fac parte victimele.
119. ECRI recomandă ca sistemul de justiție și poliția să se asigure că dreptul penal este aplicat în mod eficient, ca răspuns la toate cazurile de violență motivată rasial împotriva persoanelor aparținând unei minorități etnice sau religioase.

V. Grupurile vulnerabile/țintă

Minoritățile etnice

120. În cel de-al treilea raport al său, ECRI a recomandat autorităților (i) de a oferi mai multe oportunități de învățare a limbii oficiale pentru cei care o doresc, (ii) de a conserva culturile și limbile minoritare și (iii) de a ratifica Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare. Unele din aceste subiecte au fost deja abordate mai sus.⁶² Mai mult, ECRI consideră că cele mai multe probleme care apar în acest domeniu sunt tratate exhaustiv de alte două organisme de monitorizare de specialitate ale Consiliului European, și anume cele stabilite prin Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale și Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare. De aceea, ECRI se va concentra asupra acuzațiilor de discriminare etnică, cu alte cuvinte, pe acele plângeri ale unor persoane pe motiv că ar avea mai puține drepturi, din cauza originii lor etnice sau din cauza limbii pe care o vorbesc.
121. ECRI a fost informată că în Republica Moldova, situația minorităților etnice este încă bună, pe ansamblu. Reprezentanții asociațiilor apreciază activitatea Biroului Relații Interetnice (BRI), responsabil cu implementarea politicii

---

⁵⁹ Vezi § 112.

⁶⁰ Promo-LEX, Raportul, Drepturile Omului în Republica Moldova, Retrospectiva 2009-2010, p. 449.

⁶¹ Națiunile Unite, Consiliului pentru drepturile omului, Raport al Raportorului Special privind libertatea de religie și credință, Addendum, Misiunea în Republica Moldova, A/HRC/19/60/Add.2, § 40.

⁶² Vezi §§ 6, 73 și urm.

guvernului privind relațiile interetnice și cooperarea cu societatea civilă în acest domeniu.

122. ECRI își exprimă îngrijorarea cu privire la sub-reprezentarea minorităților etnice, în special a romilor, în sectorul public. Acest lucru este valabil nu numai pentru Parlament și alte organisme alese, dar, de asemenea, și pentru administrația publică, cu toate că articolul 24 din Legea nr. 382 din 28 august 2001 dă minorităților etnice dreptul la reprezentare proporțională în organele executive și în sistemul judiciar.
123. Autoritățile au explicat către ECRI că orice persoană care deține cetățenia Republicii Moldova poate fi numită într-un post, în serviciul public. Cu toate acestea, cunoașterea limbii oficiale de stat și a limbilor oficiale de comunicare interetnică vorbite în teritoriu, pentru comunicarea interetnică este una din condițiile pentru obținerea unui post (articolul 27 (1) b din Legea nr. 158-XVI din 4 iulie 2008).
124. Autoritățile au informat ECRI că, grație sprijinului financiar al OSCE, a fost demarat procesul de realizare a unui proiect pentru integrarea lingvistică a minorităților etnice. ECRI încurajează autoritățile să extindă acțiunile lor în acest domeniu prin alte măsuri eficiente, cum ar fi recrutarea preferențială a persoanelor aparținând minorităților etnice, pentru a obține o reprezentare proporțională a acestora în cadrul instituțiilor publice.⁶³
125. Pentru a realiza o reprezentare proporțională a minorităților etnice în organele executive și sistemul judiciar, în conformitate cu articolul 24 din Legea nr. 382 din 28 august 2001, ECRI recomandă autorităților Moldovei de a implementa recrutarea candidaților din cadrul minorităților sub-reprezentate, în serviciile publice, și de a continua să le ofere măsuri de sprijin lingvistic care să le permită să atingă nivelul necesar de competență în limba oficială.⁶⁴

- *Romii*

126. În cel de-al treilea raport al său, ECRI recomandă autorităților Moldovei de a implementa Planul 2007-2010 de acțiune pentru sprijinirea romilor, de a combate discriminările rasiale împotriva romilor și de a lua măsuri pentru sprijinirea membrilor comunităților rome, la obținerea de locuri de muncă.
127. ECRI a fost informată că romii din Moldova fac în continuare obiectul manifestărilor de rasism și discriminări rasiale. Într-un sondaj recent, mai puțin de jumătate din cei chestionați au declarat că ar accepta un rom ca vecin, prieten sau coleg de muncă. Această ruptură socială foarte mare se datorează în principal asocierii cu această consecință: 2/3 din respondenți cred că majoritatea romilor sunt mincinoși și gata să trișeze, că cei mai mulți copii romi sunt cerșetori și hoți de buzunare și că cele mai multe dintre femeile rome sunt ghicitoare care pot arunca un blestem, dacă nu le dai bani. Romii sunt victime ale discriminării, în special la locul de muncă, în sistemul de învățământ și în cadrul serviciilor de sănătate.⁶⁵
128. ECRI a fost informată că, potrivit unui sondaj recent, 62% dintre romi au declarat că un membru al familiei a plecat la culcare nemâncat, de două, trei ori în ultima lună (în comparație cu 9% din totalul populației). 30% dintre romii din

---

⁶³ Vezi și §142.

⁶⁴ Vezi Obiectivul nr. 4 al Planului de acțiuni privind onorarea angajamentelor Republicii Moldova către Consiliul European și Programul Guvernului Republicii Moldova de activități de "Integrare Europeană: Libertate, democrație și bunăstare" 2009-2013, p. 34, cu privire la activitățile de promovare a integrării minorităților etnice.

⁶⁵ Comisia regională europeană UNDP-WB pentru sondajul romilor 2011 privind Republica Moldova

Republica Moldova trăiesc în locuințe foarte dărăpănate. Zecile de orașe-barăci locuite de romi în zonele rurale se caracterizează printr-o stare de extremă subdezvoltare în ceea ce privește infrastructura și suferă de distanța mare față de autoritățile responsabile. În 2007, 31% dintre romi nu puteau să citească sau să scrie, doar 6%, au primit o calificare de învățământ superior (în comparație cu 39% dintre ne-romi). Mulți romi sunt obligați să lucreze în economia paralelă, să înceapă propria afacere sau să emigreze, pentru a găsi de lucru, deoarece sunt discriminați pe piața muncii în Republica Moldova.⁶⁶

129. ECRI a subliniat deja, în cel de-al treilea raport al său, că au existat deficiențe în planul de acțiune 2007-2010 pentru susținerea romilor. De exemplu, planul nu se ocupă de lupta împotriva rasismului și a discriminării rasiale, și nu au fost alocate fonduri pentru aceasta. În ciuda recomandărilor făcute în § 67 al celui de-al treilea raport, noul Plan de acțiune pentru romi pentru perioada 2011-2015⁶⁷ nu prevede, nici de această dată, aproape nici o finanțare specifică. Cele 101 de măsuri ale planului trebuie să fie finanțate de la bugetele existente. Printre altele, în urma intervenției Comisarului Consiliului European pentru Drepturile Omului, guvernul a declarat intenția sa de a furniza fondurile necesare pentru punerea în aplicare a planului, în cadrul unui buget pe termen mediu.
130. Planul de acțiune în favoarea romilor a fost modificat la începutul anului 2012. 462 000 lei - echivalentul a aproximativ 30 000 de euro - au fost puși la dispoziție pentru a recruta, în 2013, un grup inițial de 15 de mediatori, însărcinat cu facilitarea accesului comunităților rome la diferite servicii publice.⁶⁸ ECRI salută anunțul făcut de autorități pentru o a doua etapă care prevede încă 33 de mediatori, finanțați prin alocații bugetare suplimentare de circa un milion de Lei (aproximativ 60 000 de euro). Se consideră că este rezonabilă angajarea unui mediator pentru 150 de romi. ECRI notează de asemenea că BRI, care este responsabil pentru punerea în aplicare a planului, a convocat un grup de lucru interministerial și a ținut trei reuniuni de lucru în 2012. Acesta a acordat prioritate la trei sectoare incluse în cadrul planului: educație, sănătate și mediatori. BRI a luat măsuri pentru a convinge autoritățile regionale și locale să elaboreze planuri de acțiuni proprii. A fost realizată o hartă a comunităților rome. Echipele medicale mobile acordă asistență medicală pentru familiile de romi și există, de asemenea, și unități mobile de înregistrare, pentru a le oferi un acces și mai ușor la documentele de identitate. Eliberarea actelor de identitate a fost făcută gratuit pentru romi, timp de mai multe luni.⁶⁹
131. ECRI consideră că aceste eforturi nu sunt încă suficiente pentru a se asigura că planul este pus în aplicare în mod eficient, cel puțin în cele trei sectoare prioritare.
132. O primă analiză constată lipsa de informații statistice fiabile și regulate care să permită o evaluare a politicilor desfășurate. Există deja un grad surprinzător de incertitudine în ceea ce privește numărul de romi care locuiesc în Republica Moldova. În timpul vizitei ECRI în țară, autoritățile cifrează între 12.000 (ultimul recensământ din 2004) și 150.000 (BRI), iar societatea civilă, la peste 200.000

---

⁶⁶ Pentru mai multe informații vezi Comisia regională europeană UNDP-WB pentru sondajul romilor 2011 privind Republica Moldova.

⁶⁷ Planul de acțiune pentru a sprijinirea grupului etnic al romilor din Republica Moldova 2011-2015, Hotărârea Guvernului nr. 494 din 08 iulie 2011.

⁶⁸ Mediatorii comunitari care lucrează în aproximativ 25 de municipalități au fost finanțați prin Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (UNDEP). OSCE ajută, de asemenea, la finanțarea măsurilor prevăzute în planul de acțiune.

⁶⁹ Vezi CAHROM raport, tematic cu privire la rolul autorităților centrale, locale și regionale în punerea în aplicare a politicilor naționale de integrare a romilor, CAHROM (2012) 7, p. 11 și urm.

de romi. Nu va fi posibil să se evalueze nevoile de finanțare și stadiul de implementare a Planului de Acțiune până când harta a comunităților de romi nu este finalizată. În special, este important ca harta să se facă pe bază de consens între departamentele guvernamentale și reprezentanții romilor, în ceea ce privește numărul real de romi din Republica Moldova.

133. Datele privind indicatorii incluși în planul de acțiune ar trebui să fie, și ele, colectate și publicate, în scopul de a evalua cel puțin eficacitatea măsurilor luate în cele trei sectoare prioritare cum ar fi numărul de vizite efectuate de echipele mobile și rezultatele acestora, numărul de documente de identitate eliberate și cantitatea și tipurile de asistență medicală acordată.
134. Deși Planul de acțiune prevede publicarea de rapoarte anuale pentru evaluarea implementării acestuia, nici un raport nu fusese încă publicat la data vizitei de contact a ECRI, în noiembrie 2012. ECRI salută faptul că autoritățile au publicat raportul pentru anul 2012, ca răspuns la această vizită.
135. ECRI recomandă autorităților moldovene de a finaliza cât mai rapid harta comunităților romi și de a include reprezentanți ai romilor în acest proces. Se recomandă, de asemenea, elaborarea și publicarea datelor necesare pentru a evalua punerea în aplicare a planului de acțiune.
136. ECRI recomandă, de asemenea, guvernului, de a consolida punerea în aplicare a Planului de acțiune pentru romi. Biroul pentru Relații Interetnice și grupul de lucru interministerial ar trebui să extindă domeniul de aplicare a acțiunii lor și să abordeze în special obiectivul nr. 19 al planului, care presupune îmbunătățirea condițiilor de locuit pentru romi. Prin urmare, ministerele responsabile cu finanțarea și infrastructura ar trebui să se alăture grupului de lucru interministerial.
137. Pentru implementarea acțiunilor incluse în plan, în special în domeniul locuințelor și al muncii, ar trebui puse la dispoziție resurse financiare și umane mai mari.
138. ECRI recomandă autorităților moldovene de a aborda succesiv toate sectoarele Planului de Acțiuni pentru Romi și de a majora resursele financiare și umane disponibile pentru punerea acestuia în aplicare.
139. Un element valoros în punerea în aplicare a planului de acțiune va fi reprezentat de mediatorii comunitari, care urmează să-și înceapă activitatea în 2013. ECRI consideră că multe dintre problemele cu care se confruntă romii se datorează faptului că ei nu sunt familiarizați cu măsurile care trebuie luate pentru îmbunătățirea situației lor și cu procedura corectă de depunere a cererilor lor la diversele servicii. În același timp, serviciile publice sunt familiarizate cu stilul de viață, așteptările și obiceiurile romilor. Una dintre prioritățile mediatorilor comunitari ar trebui să fie, prin urmare, aceea de a promova înțelegerea reciprocă. Ei ar trebui să contribuie, de asemenea, și la explicarea către romi a importanței unei bune educații școlare și formări profesionale.
140. Încă de la începutul activității lor, serviciile publice trebuie să acorde mediatorilor tot ajutorul posibil pentru a asigura accesul romilor la serviciile de care au nevoie. Primele succese în activitatea mediatorilor vor fi, de asemenea, necesare, pentru a da credibilitate acestei noi instituții, atât în rândul romilor și în rândul funcționarilor publici. Succesul lor profesional ar putea servi, de

asemenea, ca model de motivare pentru ca alți romi să aspire la un mai mare succes social.⁷⁰

141. ECRI recomandă autorităților moldovenești de a acorda mediatorilor tot ajutorul posibil, încă de la instalarea acestora, pentru a asigura succesul încă de la începutul activității lor și accesul romilor la serviciile de care au nevoie. Departamentele relevante ar trebui să contribuie, în special, la rezolvarea cererilor depuse prin intermediul mediatorilor. Acest lucru va permite mediatorilor să-și consituie rapid o credibilitate și să servească drept model pentru romi.
142. Pentru a facilita punerea în aplicare a planului de acțiuni și a permite romilor să ofere modele de succes profesional, o mare prioritate va trebui acordată obiectivelor nr. 15 și 16 ale planului de acțiuni. Acestea implică creșterea numărului de romi angajați în serviciile publice, în special în poliție, pentru a atinge, în mod prioritar, acest obiectiv, în cadrul serviciilor centrale, regionale și locale implicate în implementarea Planului de Acțiuni.
143. ECRI recomandă autorităților moldovenești de a recruta rapid funcționarii publici de etnie romă în serviciile care joacă un rol-cheie în punerea în aplicare a Planului de acțiune pentru romi.⁷¹
144. ECRI recomandă autorităților să ia măsuri pentru a îmbunătăți imaginea romilor, de exemplu, prin evidențierea exemplelor pozitive de succes ale romilor, în domeniul profesional și cultural.

Minoritățile religioase

145. În cel de-al treilea raport al său, ECRI a făcut o serie de recomandări cu privire la (i) exercitarea libertății de religie și de înregistrarea grupurilor religioase minoritare, (ii) obstacolele cu care se confruntă comunitățile musulmane care doresc să practice religia lor, (iii) formarea funcționarilor însărcinați cu aplicarea legislației privind cultele religioase, (iv) combaterea în mod eficient a manifestărilor de intoleranță religioasă și (v), restituirea proprietăților religioase confiscate.
146. ECRI a fost informată că situația unor grupuri religioase minoritare s-a îmbunătățit considerabil de la ultimul raport publicat. ECRI salută deci faptul că autoritățile moldovenești au înregistrat marea majoritate a grupurilor religioase minoritare care au depus cerere de înregistrare.⁷² În 2011, în ciuda presiunii puternice din partea publicului larg, a fost înregistrată prima comunitate musulmană.⁷³ Autoritățile au informat ECRI că ultima dată când o cerere de înregistrare a fost refuzată a fost în anul 2010.
147. În urma hotărârii CEDO în cauza *Masaev v. Moldova*,⁷⁴ Codul privind contravențiile administrative a fost modificat, iar autoritățile nu mai aplică

⁷⁰ În acest context, ECRI salută montarea de către BRI a expoziției "Personalități bine-cunoscute din rândul romilor din Republica Moldova", și faptul că acesta a fost vizitată de către primul-ministru.

⁷¹ Vezi și § 125 de mai sus

⁷² CEDO a acuzat în mod repetat Republica Moldova pentru refuzul de a înregistra comunităților religioase: *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova și alții v. Moldova*, nr. 952/03, 27 februarie 2007, *Fusu Arcadie și alții v. Moldova*, nr. 22218/06, 17 iulie 2012.

⁷³ Națiunile Unite, Consiliul pentru drepturile omului, Raport al Raportorului Special privind libertatea de religie sau de convingeri, Addendum, Misiunea în Republica Moldova, A/HRC/19/60/Add.2, § 55.

⁷⁴ *Masaev v. Moldova*, nr. 6303/05, 12 mai 2009, Curtea a constatat o încălcare a articolului 9 din CEDO, deoarece autoritățile au amendat solicitantul musulman pentru practicarea religiei sale, care nu a fost recunoscută de stat, cu un grup de alți musulmani, la locații private, și anume o casă închiriată de către o organizație non-guvernamentală.

amenzi administrative membrilor grupurilor religioase minoritare neînregistrate, atunci când aceștia își practica religia lor.

148. Cu toate acestea, unele grupuri religioase minoritare întâmpină încă probleme la înregistrarea comunității lor religioase. Formalitățile implicate sunt destul de greoaie. Înregistrarea Ligii Islamice a fost contestată înaintea instanțelor de judecată. Ca răspuns la presiunea publicului, primul-ministru a promis să reconsidere înregistrarea acesteia. Recursul împotriva înregistrării a fost în cele din urmă respins în a doua instanță.
149. Articolul 19 (1) d din Legea nr. 125 din 11 mai 2007 privind libertatea de conștiință, gândire și de religie cere semnăturile a 100 de cetățeni moldoveni pentru înregistrarea unei comunități religioase. Această prevedere este în mod clar discriminatorie împotriva străinilor.
150. Articolul 54 alineatul (4) din Codul privind contravențiile administrative conține, de asemenea, o regulă aparent discriminatorie prin aceea că numai cetățenii străini pot fi amendați pentru practicarea religiei lor în locuri publice, fără a fi informat în prealabil, autoritățile municipale.
151. ECRI recomandă autorităților moldovenești de a abroga dispozițiile discriminatorii cuprinse în articolul 19 alineatul (1) d din Legea cu privire la libertatea de conștiință, gândire și de religie și la articolul 54 alineatul (4) din Codul privind contravențiile administrative.
152. În acest sens, s-a raportat ECRI că, în decembrie 2012, autoritățile municipale din Chișinău au retras permisiunea pentru comunitatea evreiască din Republica Moldova pentru a instala menora la Teatrul Cehov, pe site-ul fostei sinagogi.
153. În 2012, au fost efectuate controale de identitate asupra unui grup de musulmani în timpul rugăciunii. Unele mass-media transmit mesaje potrivit cărora Islamul este o religie extremistă.
154. În contextul actual, comunitățile musulmane nu au îndrăznit încă să ia măsuri pentru a-și construi un loc de cult. Martorii lui Iehova se confruntă și ei cu probleme în acest domeniu. Restituirea proprietăților confiscate de la mai multe comunități religioase constituie un alt aspect remarcabil.⁷⁵
155. ECRI recomandă autorităților moldovenești eliminarea obstacolelor rămase în calea exercitării libere a religiei de către grupurile religioase minoritare, în special în ceea ce privește înregistrarea lor, construirea de lăcașuri de cult și restituirea proprietăților confiscate.

VI. Conduită funcționarilor însărcinați cu aplicarea legii

156. În al treilea raport al său, ECRI recomandă (i) luarea unor măsuri suplimentare pentru a pune capăt tuturor formelor de conduită necorespunzătoare, pe motive rasiale, din partea poliției și de instituire a unui organism independent de poliție și de urmărire penală care să investigheze cazurile presupuse de discriminare rasială, (ii) interzicerea profilării rasiale de către poliție și (iii) alocarea resurselor necesare pentru funcționarii însărcinați cu aplicarea legii, pentru a le permite să acționeze cu respectarea deplină a drepturilor omului, ceea ce presupune îmbunătățirea pregătirii lor în domeniul drepturilor omului și sensibilizarea lor la problemele de rasism și de discriminare rasială.

---

⁷⁵ Națiunile Unite, Consiliul pentru drepturile omului, Raport al Raportorului Special privind libertatea de religie sau convingeri, Addendum, Misiunea în Republica Moldova, A/HRC/19/60/Add.2, § 63.

157. În ciuda eforturilor făcute de către autorități pentru a instrui funcționarii de poliție⁷⁶, ECRI a fost avertizată cu privire la faptul că există încă un număr mare de cazuri de abuz din partea poliției. 2/3 din cei chestionați în sondajul de mai sus au declarat că nu au încredere în poliție. 34% au spus că evită contactul cu poliția pentru că le era frică de discriminări. 11% au declarat că au fost personal victime ale discriminării de către poliție în ultimii trei ani.⁷⁷
158. Mica comunitate de culoare continuă să fie ținta unei discriminări considerabile din partea poliției. Ca rezultat al profilării rasiale, persoanele de culoare sunt supuse unor controale de identitate mai dese decât restul populației. Acestea sunt, de asemenea, expuse hărțuirii și remarcilor nepotrivite din partea poliției. De exemplu, un membru al acestui grup de populație a fost întrebat cum a reușit să-și cumpere actele de identitate din Republica Moldova. Diferite cazuri de abuzuri ale poliției față de grupurile religioase minoritare au fost menționate mai sus. Romii sunt și ei confrunțați cu abuzuri de acest gen.⁷⁸
159. Având în vedere această situație, ECRI nu este în măsură să concluzioneze că formarea profesională a condus la rezultatul așteptat.
160. ECRI recomandă ca autoritățile să își intensifice eforturile pentru a instrui funcționarii însărcinați cu aplicarea legii în respectarea drepturilor omului și pentru pedepsirea oricărui comportament rasist și a discriminării rasiale.
161. ECRI a fost informată de către autorități că departamentul Ministerului de Interne însărcinat cu investigațiile și securitatea internă are responsabilitatea exclusivă pentru evaluarea comportamentului funcționarilor aflați sub jurisdicția sa și pentru investigarea tuturor acuzațiilor de discriminare.
162. Departamentul din cadrul Ministerului de Interne responsabil cu investigarea acuzațiilor de discriminare de către ofițerii de poliție nu are independența de care un astfel de organism ar trebui să se bucure de (§ 10 din RPG nr. 11). Minoritățile etnice și religioase, ai căror membri sunt în mod regulat victimele abuzurilor poliției nu par a fi informate cu privire la existența unui departament al Ministerului de Interne responsabil cu aceste investigații. Acest departament nu se pare că ar fi investigat încă, din proprie inițiativă, vreun caz de abuz.
163. ECRI recomandă autorităților moldovene să dea independență departamentului însărcinat cu investigarea abuzurilor poliției, acesta scopul de a întreprinde, din proprie inițiativă, investigații aprofundate în orice caz suspect de abuzuri, astfel încât să se asigure o pedeapsă adecvată și să se informeze grupurile vulnerabile de existența acestui departament de investigații.
164. ECRI salută faptul că autoritățile au recrutat unii reprezentanți ai romilor în poliție, ca auxiliari, și că poliția participă în Comisia interministerială pentru punerea în aplicare a Planului de acțiune pentru romi. Având în vedere lipsa de încredere manifestată față de poliție de victimele rasismului și discriminării rasiale, ECRI încurajează autoritățile să-și intensifice contactele cu minoritățile etnice și religioase și de a numi funcționari care să acționeze ca puncte de contact pentru minoritățile etnice și religioase, și mai ales să le primească plângerile. În acest sens, ECRI atrage atenția în special asupra § § 15-20 din RPG nr. 11.

---

⁷⁶ Vezi §§ 38 și urm.

⁷⁷ Fundația Soros-Moldova, Percepțiile populației din Republica Moldova privind discriminarea: studiu sociologic, ianuarie 2011, p. 5, 8, 9, 16, 18, 54-55, 58 și 60.

⁷⁸ A se vedea, printre altele, Centrul Național pentru Romi, Raport privind situația drepturilor romilor, ianuarie 2011, p. 5-6.

165. ECRI recomandă ca organele de drept să stabilească dialog periodic și o permanentă cooperare cu reprezentanții grupurilor minoritare și să numească ofițeri care să acționeze ca puncte de contact cu minoritățile etnice și religioase care doresc să depună plângeri contra rasismului și a discriminării rasiale.

VII. Monitorizarea rasismului și a discriminării rasiale

166. În cel de-al treilea raport al său, ECRI recomandă autorităților moldovene de a institui un sistem complet și coerent de colectare a datelor, astfel încât acesta să poată să evalueze situația cu privire la diferite minorități etnice și religioase și să determine amploarea manifestărilor de rasism și de discriminare rasială.

167. ECRI constatăcu regret ca puține progrese au fost realizate în acest domeniu. De exemplu, ECRI nu are nicio certitudine cu privire la numărul real de romi din țară.⁷⁹ Nici poliția⁸⁰, nici autoritățile de urmărire penală, nici Mediatorii Republicii nu au fost în măsură să ofere ECRI statistici privind rasismul și discriminarea rasială în funcție de "rasă", culoare, limbă, religie, naționalitate sau origine națională sau etnică.

168. În opinia ECRI, aceste date referitoare la urmărirea penală a faptelor de rasism și de discriminare rasială trebuie completate cu date referitoare la înregistrarea membrilor fiecărei minorități etnice și religioase, în special a romilor, într-o serie de domenii-cheie precum educația, piața forței de muncă, sănătatea și locuințele (RPG nr. 1). Aceste instrumente statistice sunt baza pentru orice succes în lupta contra rasismului și a discriminării rasiale. Ele sunt, de asemenea, esențiale pentru punerea în aplicare a măsurilor pozitive care să asigure egalitatea pentru toți. Acestea ar trebui să includă date privind natura și numărul de infracțiuni comise împotriva membrilor diferitelor minorități etnice și religioase și cu privire la numărul de infracțiuni comise din motive de "rasă", culoare, limbă, religie, naționalitate sau origine națională sau etnică.⁸¹

169. ECRI salută faptul că autoritățile au asigurat modernizarea sistemului de colectare a datelor pentru Planul de acțiuni care permite implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției⁸² și posibilitatea de a înregistra originea etnică a persoanelor fără loc de muncă.

170. ECRI recomandă autorităților moldovene de a pune în aplicare un sistem de înregistrare și urmărire a incidentelor rasiste raportate poliției și de a colecta sistematic datele privind grupurile vulnerabile, în conformitate cu principiile confidențialității, consimțământului informat și auto-identificarea voluntară (Recomandările de Polițică Generală nr. 1 și nr. 11 § 12).

171. ECRI recomandă, de asemenea, ca diferitele autorități responsabile cu colectarea acestor date să ia măsuri pentru conștientizarea personalului lor față de importanța unor astfel de înregistrări.

⁷⁹ Vezi recomandarea pe acest subiect la § 135.

⁸⁰ Vezi §§ 15 și urm.

⁸¹ Acest sistem ar trebui, de asemenea, în conformitate cu standardele europene referitoare la protecția datelor și a vieții private, în special Convenția europeană pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea automată a datelor cu caracter personal. Autoritățile moldovenești ar trebui, în special, să asigure că acest proces respectă în toate cazurile pe deplin cu principiile confidențialității, consimțământului în cunoștință de cauză și al auto-identificării voluntare ca aparținând unui anumit grup.

⁸² Vezi nr. 2.4 din Planul de acțiune.

VIII. Educație și conștientizare

172. În cel de-al treilea raport al său, ECRI a recomandat autorităților moldovenești (i) punerea în aplicare a măsurilor menite să asigure ca educația în domeniul drepturilor omului să devină o parte integrantă a programei școlare, (ii) revizuirea deciziei lor de a transforma în discipline opționale cursurile de "Educație civică" și "Legea și noi" (iii) scoaterea din manuale a oricăror materiale rasiste sau care încurajează stereotipurile, intoleranța sau atingerea oricărui grup minoritar, și (iv) revizuirea în mod regulat a manualelor școlare.
173. ECRI a aflat cu plăcere de la autorități că educația pentru drepturile omului este obligatorie și nu va deveni opțională în Republica Moldova. În plus, acestea au inclus o secțiune despre "Educația și informația cu privire la drepturile omului" în Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului.
174. După câteva discuții extrem de controversate, comisia pentru revizuirea manualelor de istorie a concluzionat că aceste cărți cuprindeau erori ce trebuiau remediate în următorii doi ani, dar că profesorii puteau continua să le utilizeze cu condiția ca în același timp să se asigure că aspectele controversate referitoare la minorități nu au fost abordate într-un mod discriminatoriu. Ministerul Educației este în curs de pregătire a unei noi ediții a manualelor de istorie pentru învățământul secundar superior. Aceasta este parte a unei revizuirii mai largi a manierei de predare a istoriei.
175. ECRI a aflat că evenimentele legate de Shoah, pe teritoriul Republicii Moldova, nu au primit o recunoaștere publică suficientă. Înainte de al doilea război mondial, comunitatea evreiască reprezenta 7-8% din populația teritoriului. Acum, numără câteva mii. Acest lucru se datorează în special deportării și persecutării evreilor de către regimul lui Ion Antonescu, în colaborare cu Germania nazistă.⁸³ Moldovenii știu foarte puțin despre acest episod din istoria lor. Această lipsă de conștientizare este ilustrată prin încercarea consiliului municipal din Codru, în 2010, de a aduce un omagiu lui Ion Antonescu prin atribuirea unei străzi a numelui lui.
176. Atenția ECRI a fost atrasă de faptul că programa pentru școlile de stat include doar o disciplină opțională pe "Educație la toleranță - lecții ale Holocaustului".
177. ECRI recomandă autorităților moldovene de a continua eforturile pentru a elimina orice conținut rasist și de încurajarea intoleranței, la predarea istoriei, și de a include predarea obligatorie a evenimentelor legate de Shoah în programa școlară.

IX. Zonă care nu se află în prezent sub controlul efectiv al autorităților moldovenești

178. Deoarece regiunea Transnistria⁸⁴ nu se află sub controlul efectiv al autorităților moldovenești care sunt destinatarele prezentului raport, ECRI nu va examina situația din această regiune.

---

⁸³ Națiunile Unite, Comisia pentru drepturile omului, Raport al Raportorului Special privind libertatea de religie sau convingeri, Addendum, Misiunea în Republica Moldova, A/HRC/19/60/Add.2, § 39.

⁸⁴ În (Transnistria), regiune de est a Moldovei (cunoscută sub numele de "Transnistria"), în urma declarației de independență a Republicii Moldova din 23 iunie 1990, auto-proclamata "Republică Transnistria" a luat ființă la 2 septembrie 1990.

RECOMANDĂRI PROVIZORII

Cele trei recomandări specifice pentru care ECRI solicită implementarea prioritară de către autoritățile Republicii Moldova sunt următoarele:

- ECRI reiterează recomandarea ca Moldova să ratifice, cât mai curând posibil, Protocolul 12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.
- ECRI recomandă autorităților moldovenești de a pune în aplicare un sistem de înregistrare și urmărire a incidentelor rasiste raportate poliției și de a colecta sistematic datele privind grupurile vulnerabile, în conformitate cu principiile confidențialității, consimțământului informat și de auto-identificare voluntară (Recomandări de Politică Generală nr. 1 și nr. 11 § 12).
- ECRI recomandă autorităților moldovenești de a informa grupurile vizate de mandatul său, victime ale rasismului și discriminării rasiale cu privire la legislația și instituțiile puse la dispoziție în vederea combaterii rasismului (poliție, organele de urmărire penală, avocații parlamentari, Comisia pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității) și să le încurajeze să contacteze aceste organisme. Aceasta din urmă ar trebui să stabilească un contact regulat cu aceste grupuri, se trateze serios toate acuzațiile de rasism și discriminare rasială și să efectueze anchete eficiente cu scopul de a oferi despăgubiri și a aplica o pedeapsă adecvată.

Un control intermediar al realizării acestor trei recomandări va fi efectuat de către ECRI nu mai târziu de doi ani de la publicarea acestui raport.

BIBLIOGRAFIE

Această bibliografie prezintă sursele principale publicate, utilizate în timpul examinării situației din Republica Moldova: acesta nu ar trebui să fie considerată ca o listă exhaustivă a tuturor surselor de informații la care ECRI a avut acces în vederea pregătirii raportului.

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)

1. Third Report on Moldova, 29 April 2008, CRI(2008)23
2. Second Report on Moldova, 15 April 2003, CRI(2003)6
3. Report on Moldova, 9 November 1999, CRI(99)5
4. General Policy Recommendation No. 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, October 1996, CRI(96)43
5. General Policy Recommendation No. 2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level, June 1997, CRI(97)36
6. General Policy Recommendation No. 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, March 1998, CRI(98)29
7. General Policy Recommendation No. 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, March 1998, CRI(98)30
8. General Policy Recommendation No. 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims, April 2000, CRI(2000)21
9. General Policy Recommendation No. 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, December 2000, CRI(2001)1
10. General Policy Recommendation No. 7: National legislation to combat racism and racial discrimination, February 2003, CRI(2003)8
11. General Policy Recommendation No. 8: Combating racism while fighting terrorism, June 2004, CRI(2004)26
12. General Policy Recommendation No. 9: The fight against antisemitism, September 2004, CRI(2004)37
13. General Policy Recommendation No. 10: Combating racism and racial discrimination in and through school education, March 2007, CRI(2007)6
14. General Policy Recommendation No. 11: Combating racism and racial discrimination in policing, October 2007, CRI(2007)39
15. General Policy Recommendation No. 12: Combating racism and racial discrimination in the field of sport, March 2009, CRI(2009)5
16. General Policy Recommendation No. 13: Combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma, September 2011, CRI(2011)37
17. General Policy Recommendation No. 14: Combating racism and racial discrimination in employment, September 2012, CRI(2012)48

Other sources

18. Action Plan on the honouring of the Republic of Moldova's commitments towards the Council of Europe
19. National Human Rights Action Plan 2011-2014
20. Action Plan to support Roma ethnic group in the Republic of Moldova for 2011-2015
21. Activity Program of the Government of the Republic of Moldova "European Integration: Freedom, Democracy, Welfare" 2009-2013
22. The Center for Human Rights of Moldova, Report on human rights observance in the Republic of Moldova in 2011, Chisinau 2012
23. Centre for Human Rights of the Republic of Moldova, Alternative information January 2011 to the UN committee on the elimination of racial discrimination on the 8th and 9th periodic reports

- by the government of Republic of Moldova on the implementation of the international convention on the elimination of all forms of racial discrimination
24. European Court of Human Rights, Fusu Arcadie and Others v. Moldova (Application no. 22218/06) Judgment, 17 July 2012
  25. European Court of Human Rights, Genderdoc-M v. Moldova (Application no. 9106/06) Judgement, 12 June 2012
  26. European Court of Human Rights, Grand Chamber, Catan and Others v. Moldova and Russia, (Applications nos 43370/04, 8252/05 et 18454/06), Judgment, 19 October 2012
  27. European Court of Human Rights, Grand Chamber, Tănase v. Moldova (Application no. 7/08), Judgment, 27 April 2010
  28. European Court of Human Rights, Ciubotaru v. Moldova (Application no. 27138/04), Judgment, 27 April 2010
  29. European Court of Human Rights, Masaev v. Moldova (Application no. 6303/05), Judgement, 12 May 2009
  30. European Court of Human Rights, Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova (Application no. 952/03), Judgment, 27 February 2007
  31. Reply from Mr Vlad Filat, Prime Minister of Moldova, to the letter of the Council of Europe Commissioner for Human Rights, 9 January 2012, CommDH(2012)6, 11 January 2012
  32. Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Letter to Mr Vladimir Filat, Prime Minister of the Republic of Moldova, 21 December 2011, CommDH(2012)3, 9 January 2012
  33. Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe following his visit to Moldova, 25-28 April 2009, CommDH(2009)27, 17 July 2009
  34. Rapport au Gouvernement de la Moldova relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) en Moldova du 21 au 27 juillet 2010, 3 mars 2011, CPT/Inf(2011)8
  35. Réponse du Gouvernement de la Moldova au rapport du Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) relatif à sa visite effectuée en Moldova du 21 au 27 juillet 2010, 3 mars 2011, CPT/Inf(2011)8
  36. European Committee of Social Rights, European Social Charter (revised), Conclusions 2011 (THE REPUBLIC OF MOLDOVA), Articles 7, 8, 16, 17, 19 and 27 of the Revised Charter, January 2012
  37. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Third Opinion on Moldova, adopted on 26 June 2009, 11 December 2009, ACFC/OP/III(2009)003
  38. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Comments of the Government of Moldova on the Third Opinion of the Advisory Committee on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Moldova, 11 December 2009, GVT/COM/III(2009)001
  39. Ad hoc Committee of Experts on Roma Issues (CAHROM), Thematic report on school drop-out/absenteeism of Roma children, 23 May 2012, CAHROM (2012)6
  40. CAHROM, Thematic report on the role of central, local and regional authorities in implementing national Roma inclusion policies, 23 May 2012, CAHROM (2012)7
  41. CAHROM, Thematic report on social housing for Roma, 28 November 2012, CAHROM (2012)8
  42. CAHROM, Thematic report on inclusive education for Roma children as opposed to special schools, 29 November 2012, CAHROM (2012)18
  43. United Nations, Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), Consideration of reports submitted by States parties under article 9 of the Convention, Concluding observations, Republic of Moldova, 6 April 2011, CERD/C/MDA/CO/8-9
  44. CERD, Reports submitted by States parties under article 9 of the Convention, Eighth and ninth periodic reports of States parties due in 2010, Republic of Moldova, CERD/C/MDA/8-9, 7 July 2010

45. United Nations, Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Heiner Bielefeldt, Addendum, Mission to the Republic of Moldova, 27 January 2012, A/HRC/19/60/Add.2
46. United Nations, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 et 17 of the Covenant, 12 July 2011, E/C.12/MDA/CO/2
47. United Nations, General Assembly, Human Rights Council, Nineteenth session, Universal Periodic Review, Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Republic of Moldova, 14 December 2011, A/HRC/19/18
48. United Nations, General Assembly, Human Rights Council, Working Group on the Universal Periodic Review, Twelfth session, National report submitted in accordance with paragraph 15 (a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1, Republic of Moldova, 19 July 2011, A/HRC/WG.6/12/MDA/1
49. United Nations, General Assembly, Human Rights Council, Working Group on the Universal Periodic Review, Twelfth session, Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (b) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1, Republic of Moldova, 25 July 2011, A/HRC/WG.6/12/MDA/2
50. United Nations, Committee against Torture, Consideration of reports submitted by States parties under article 19 of the Convention, Concluding observations of the Committee against Torture, Republic of Moldova, 29 March 2010, CAT/C/MDA/CO/2
51. United Nations Development Programme, 2010/2011 National Human Development Report, Republic of Moldova, From Social Exclusion Towards Inclusive Human Development, Chisinau, 2011
52. United Nations Refugee Agency (UNHCR), Refugees and asylum seekers in the Republic of Moldova, 11 January 2012
53. Organization for Security and Co-operation in Europe-Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE-ODIHR), Hate Crimes in the OSCE Region – Incidents and Responses, Annual Report for 2010, Warsaw, November 2011
54. OSCE-ODIHR, Hate Crimes in the OSCE Region – Incidents and Responses, Annual Report for 2009, Warsaw, November 2010
55. OSCE/ODIHR opinion on draft amendments to the Moldovan criminal code related to hate crimes, 7 June 2010
56. OSCE, The Moldovan-Administered Latin-Script Schools in Transdnistria, Background, Current Situation, Analysis and Recommendations, Report, November 2012
57. World Bank, Policy Notes for the Government, May 2009
58. Amnesty International, Towards Equality – Discrimination in Moldova, 2012
59. Courrier des Balkans, Droits des LGBT en Moldavie : une loi contre les discriminations qui a du mal à passer, traduit par Cristina Passima, 3 juin 2012
60. European Centre for Minority Issues (ECMI), Ethnic or multi-ethnic parties? Party competition and legislative recruitment in Moldova, Oleh Protsyk and Ion Osoian, ECMI Working Paper #47, March 2010
61. The Equal Rights Trust Submission on the Law on Preventing and Combating Discrimination, 10 July 2009
62. Forum 18 News Service, Moldova: Bureaucratic obstacles bar religious volunteers, 12 February 2008
63. Forum 18 News Service, Moldova: Controversial new penalties for religious activity, 9 June 2009
64. Forum 18 News Service, Moldova: Government repeatedly acts against ECtHR judgements, 16 June 2009
65. Freedom House, Freedom of the Press 2012 - Moldova, 29 October 2012
66. Human Rights Watch, Moldova: Broaden Anti-Discrimination Bill, 20 October 2011
67. International Human Rights Movement, "The World without Nazism", Monitoring the social foundations of the revival of Nazi sentiment, xenophobia and extremism, March 2012

68. International Human Rights Movement, "A world without Nazism", Monitoring the social foundations of the revival of Nazi sentiment, xenophobia and extremism, July 2012
69. International Organisation for Migration (IOM), Migration in Moldova: A Country Profile, 2008
70. Iuliana Marcinschi, Presentation on behalf of the Coalition on Non-Discrimination and on behalf of the Human Rights Resource Group, supported by the Soros Foundation-Moldova, 4 February 2011
71. Jerusalem Post, Moldovan leaders condemn Nazi graffiti on synagogue, 17 September 2010
72. NGO center of interethnic research of the Republic of Moldova, Implementation of international convention on the elimination of all forms of racial discrimination by the republic of Moldova, problematic issues, 3 February 2011
73. Pink News, Anti-Discrimination Bill in Moldova Being Challenged By Orthodox Church, 9 April 2012
74. Promo-Lex, Rapport, Droits de l'homme en Moldova, Rétrospective sur les années 2009-2010
75. Promo-Lex, Report, Human Rights in the Transnistria region of Moldova, 2012 Retrospective, Chişinău-2012
76. Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) Former Moldovan Official Ordered To Apologize For Romany Remark, 13 January 2013
77. RFE/RL, Moldovans Rally To Protest Formal Recognition Of Islam, 18 May 2011
78. RFE/RL, Conservatives Angered By Moldova's Recognition of Muslims, 17 May 2011
79. RFE/RL, Moldovan Muslim Leader 'Disappointed' by Anti-Islamic Remark", 28 April 2011
80. RFE/RL, EU Official Pressures Moldova Over Antidiscrimination Bill, 23 March 2011
81. RFE/RL, Wiesenthal Center Official Saddened by Anti-Menorah March in Moldova, 12 November 2010
82. RFE/RL, Gay Rights at Center Stage in Battle over Moldova Antidiscrimination Bill, 14 March 2011
83. RFE/RL, Moldova Activists Deplore Setback on Gay Rights, 31 mars 2011
84. RFE/RL, Moldovan High Court throws out 'Orthodoxy' Referendum, 8 July 2010
85. Roma National Centre, Report on the situation on Roma Rights, Republic of Moldova, January 2011
86. Soros Foundation-Moldova, Perceptions of the Population of the Republic of Moldova on Discrimination: Sociological Study, 2011
87. Searchlight, Moldova, Nationalist rioters storm parliament, May 2009
88. The Stephen Roth Institute for the Study Of Antisemitism and Racism, Annual Report, Moldova 2009
89. U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2009 Country Reports on Human Rights Practices – Moldova, 11 March 2010
90. U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2010 Country Reports on Human Rights Practices – Moldova, 8 April 2011
91. U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, International Religious Freedom Report 2010 - Moldova, 17 November 2010
92. U.S. Department of State, International Religious Freedom Report, July-December 2010, 13 September 2011

